

TAMK

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

HANNA ILOLA
TEEMU JOKINEN
MINNA JUSSILA
CAMILLA KALEVO
PÄIVI KÄRI-ZEIN

AMAL – Ammatista toivoa

hankkeen loppuraportti

AMAL – AMMATISTA TOIVOA

HANKKEEN LOPPURAPORTTI

HANNA ILOLA, TEEMU JOKINEN, MINNA JUSSILA,
CAMILLA KALEVO & PÄIVI KÄRI-ZEIN

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA.

SARJA B. RAPORTEJA 100.

ISSN 1456-002X

ISBN 978-952-7266-14-4

TAMPERE 2018

KANNEN KUVA: CHRISTOPHER BURNS / UNSPLASH

SISÄLLYSLUETTELO

AMAL-HANKKEEN TAUSTAA	5
1 TURVAPAIKANHAKIJOIDEN AMMATILLISET JA KOULUTUKSELLISET TOIVEET	7
1.1 Turvapaikanhakijoiden vastaukset	7
1.2 Vastaanottokeskuksien opettajien ja sosiaalityöntekijöiden vastaukset	15
2 SUOMALAISEN KOULUTUSSEKTORIN VALMIUDET HAURAIKEN ALUEIDEN KOULUTUKSEN KEHITTÄMISEEN	22
3 IRAKIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN JA ALUEELLISTEN ELINKEINOJEN ERITYISPIIRTEISTÄ	24
3.1 Irakin koulutusjärjestelmästä.....	24
3.2 Alueellisista elinkeinoista	26
3.3 Yleistä koulutuksesta Irakissa ja turvapaikanhakijoiden koulutustarpeesta	27
4 YHTEISTYÖSEMINAARI & KUMPPANUUSVERKOSTO.....	28
4.1 Seminaari	28
4.2 Vierailut.....	30
4.3 Kumppanuusverkosto	31
5 YHTEENVETO	33
LÄHTEET	35
LIITTEET	36
Liite 1: Kyselyn kysymykset, turvapaikanhakijat	36
Liite 2: Haastattelukysymykset, turvapaikanhakijoiden opettajat ja vastaanottokeskuksien työntekijät	37
Liite 3: Kyselyn kysymykset, suomalaiset koulutussektoritoimijat.....	38
Liite 4: Tampereella 30.10.2017 järjestetyn seminaarin workshopin antia	39

AMAL – HANKKEEN TAUSTAA

Pakolaiskriisi yllätti Euroopan syksyllä 2015, jolloin ihmisiä lähti pääasiassa Lähi-idästä kohti Eurooppaa ja rauhallisempia alueita. Suomeen tuli vuonna 2016 yli 33 000 turvapaikanhakijaa, joista suurin osa oli irakilaisia. Sitä ennen vakiintunut luku oli ollut 3000–7000 hakijaa vuodessa. EU otti kriisin myötä uudelleen käyttöön rajatarkastuksia ympäri Eurooppaa ja Maahanmuuttovirasto kiristi Suomessa oleskeluluvan ehtoja lähemmäksi eurooppalaisia linjauksia. Pakolaiskriisissä Suomeen tulleista on kotimaahansa palannut jo tuhansia ihmisiä avustetulla vapaaehtoisella paluulla. Lisäksi uusien linjausten myötä ihmisiä pakkopalautetaan maiden sisäisiksi pakolaisiksi ja neuvotellaan palautussopimuksista. Irakiin palaa avustetulla vapaaehtoisella paluulla ihmisiä jatkuvasti. Tämä johtuu sekä loppuun käydystä turvapaikkaprosessista että uhasta joutua laittomasti maassa oleskelevaksi. Vuonna 2016 Suomesta palasi kotimaahansa noin 3 500 ihmistä ja katosi vajaa 3 000 ihmistä, näistä suurin osa oli irakilaisia.

Olosuhteet turvapaikanhakijoiden kotimaassa ovat usein levottomat ja tulevaisuuden näkymät vaikeat. Ihmisiä lähetetään maan sisäisiksi pakolaisiksi ja vaarana on syrjäytyminen, radikalisoituminen ja inhimilliset tragediat, mikäli ihmisillä ei ole mahdollisuutta rakentaa itselleen parempaa elämää. Monet ovat jättäneet kotimaansa siinä toivossa, että uusi alku koittaa Euroopassa. Turvapaikanhakijat arvostavat eurooppalaista koulutusta ja osaamista. Moni haaveilee, että voisi kouluttautua Euroopassa ja jatkossa hyödyntää koulutusta oman maansa jälleenrakennuksessa. Avustetulla vapaaehtoisella avustuksella palaavat voivat valita avustusmuodoista käteisen rahan vaihtoehtona hyödyketuen. Hyödyketuella voidaan palajaata auttaa työllistymään, perustamaan oman pienyrityksen, hankkimaan asunnon ja maksamaan vuokraa, tukemaan mukana palaavien lasten opintoja tai järjestämään tarpeellisia terveydenhuollon palveluita. Haavoittuvassa asemassa olevalle voidaan myöntää tuki korotettuna. Paluun järjestetään IOM:n (International Organization for Migration) kautta. Vapaaehtoisen paluun järjestämiseen menee keskimäärin noin 13–14 vuorokautta hakemuksen jättämisestä.

AMAL – Ammatista toivoa -hanke oli EUSA-rahaston AMIF-hanke, joka toteutettiin 1.6.2017–15.11.2017. Hankkeen koordinaattorina toimi Tampereen ammattikorkeakoulu, TAMK. Hankkeen tarkoituksena oli tehdä esiselvitystä yhteistyössä viranomaisten ja asiantuntijoiden kanssa siitä, minkälaisia mahdollisuuksia on kehittää turvapaikanhakijoiden ammatillisiin ja kohdealueiden elinkeinoelämän tarpeisiin vastaavaa toimintaa sekä ammatillisella toisella asteella että korkeakouluissa. Tavoitteena oli selvittää suomalaisen ja irakilaisen ammatillisen koulutuksen yhteistoimintamahdollisuuksia, turvapaikanhakijoiden mahdollisia urapolkuja ja luoda tätä tukeva kansainvälinen verkosto.

Turvapaikanhakijoiden koulutuksellisia ja ammatillisia tarpeita pyrittiin selvittämään turvapaikanhakijoille teetettävällä kyselylomakkeella. Tämän lisäksi haastateltiin turvapaikanhakijoiden kanssa työskenteleviä asiantuntijoita. Kyselyssä ja haastatteluissa saatuja vastauksia on esitelty luvussa 1.

Suomalaisen koulutussektorin valmiuksia hauraiden alueiden koulutuksen kehittämiseen selvitettiin myöskin kyselyin ja haastatteluin. Kysely lähetettiin valikoidulle joukolle ammatillisen toisen asteen ja ammattikorkeakoulujen toimijoita, jonka jälkeen kyselyn perusteella tehtiin muutamia syventäviä haastatteluja. Näitä valmiuksia tarkastellaan luvussa 2.

Hankkeessa selvitettiin Irakin koulutusjärjestelmän sekä alueellisten elinkeinojen erityispiirteitä. Turvallisuussyistä tätä ei ollut mahdollista tehdä Irakiin suuntautuvalla kartoitusmatkalla, joka oli alun perin suunnitelmassa, mutta irakilaisiin toimijoihin oltiin muuten aktiivisesti yhteydessä.

Luvussa 3 on pyritty hahmottelemaan Irakin tilannetta.

Irakin tilannetta valaisi myös Tampereella 30.10.2017 järjestetty yhteistyöseminaari. Seminaarista ja hankkeen pohjalta rakennetusta kumppanuusverkostosta kerrotaan tarkemmin luvussa 4. Lopuksi raportin yhteenvetoluvussa pyritään hahmottelemaan johtopäätöksiä, mitä hankkeessa opittiin ja miten tästä voidaan jatkaa eteenpäin.

1. TURVAPAIKANHAKIJOIDEN AMMATILLISET JA KOULUTUKSELLISET TOIVEET

Yhtenä hankkeen tavoitteena oli selvittää turvapaikanhakijoiden koulutuksellisia ja ammatillisia toiveita ja tarpeita. Seuraavassa luvussa esitellään turvapaikanhakijoiden itsensä näkemyksiä muun muassa ammatteihin, tulevaisuuteen ja oman maan jälleenrakennukseen liittyen (kyselyn kysymykset ks. liite 1). Luvussa 1.2 esitellään vastaanottokeskuksissa työskentelevien opettajien ja sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä esimerkiksi irakilaiden turvapaikanhakijoiden opettamiseen ja oppimiseen vaikuttavista erityispiirteistä sekä tuntumaa siitä, mitä turvapaikanhakijoille tulisi opettaa (haastattelukysymykset ks. liite 2).

1.1 Turvapaikanhakijoiden vastaukset

Kyselystä

Selvityksessä kysyttiin mielipiteitä ja näkemyksiä koulutuksen kehittämiseen 51:ltä irakilaiselta turvapaikanhakijalta. Kyselyt toteutettiin ohjattuina lomakehaastatteluina kolmessa vastaanottokeskuksessa elokuussa 2017. Haastattelutilanteissa projektin työntekijät kertoivat ensin turvapaikanhakijoille hankkeen taustasta ja tarkoituksesta ja tämän jälkeen heitä autettiin lomakkeen täytössä tarpeen mukaan. Osalle vastaajista kyselyn konteksti oli epäselvä ja he tarvitsivat enemmän kysymysten selventämistä, kun taas osa kirjoitti keskittyneesti pitkän aikaa eikä juuri tarvinnut apua.

Kyselylomakkeet oli käännetty arabiaksi. Vaihtoehtoina oli myös suomenkielinen ja englanninkielinen kyselylomake. Haastattelutilanteessa huomattiin, että olisi ollut hyvä, jos kysymykset olisi ollut saatavilla myös kurdinkielisenä, sillä irakilaiden joukossa oli muutama kurdi. Heitä autettiin täyttämään arabiankieliseen lomakkeeseen vastaukset.

Turvapaikanhakijoiden tilanteesta

Suurin osa kyselyyn osallistuneista turvapaikanhakijoista oli tullut Suomeen syksyn ja talven 2015–2016 aikana ja monien prosessi oli ensimmäisen kielteisen päätöksen jälkeisessä valitusvaiheessa. Odotus vastaanottokeskuksissa on raskasta ja epätietoisuus tulevasta sekä huoli kotimaassa olevista perheenjäsenistä ja ystävistä vaikuttaa monen hakijan henkiseen hyvinvointiin. Toivottomuutta, surua ja pelkoa koetaan laajasti. Lisäksi tehokas vapaaehtoisen paluun järjestelmä on suurilta osin jo auttanut kotimaahan palaamaan ne turvapaikanhakijat, jotka ovat kokeneet voivansa palata.

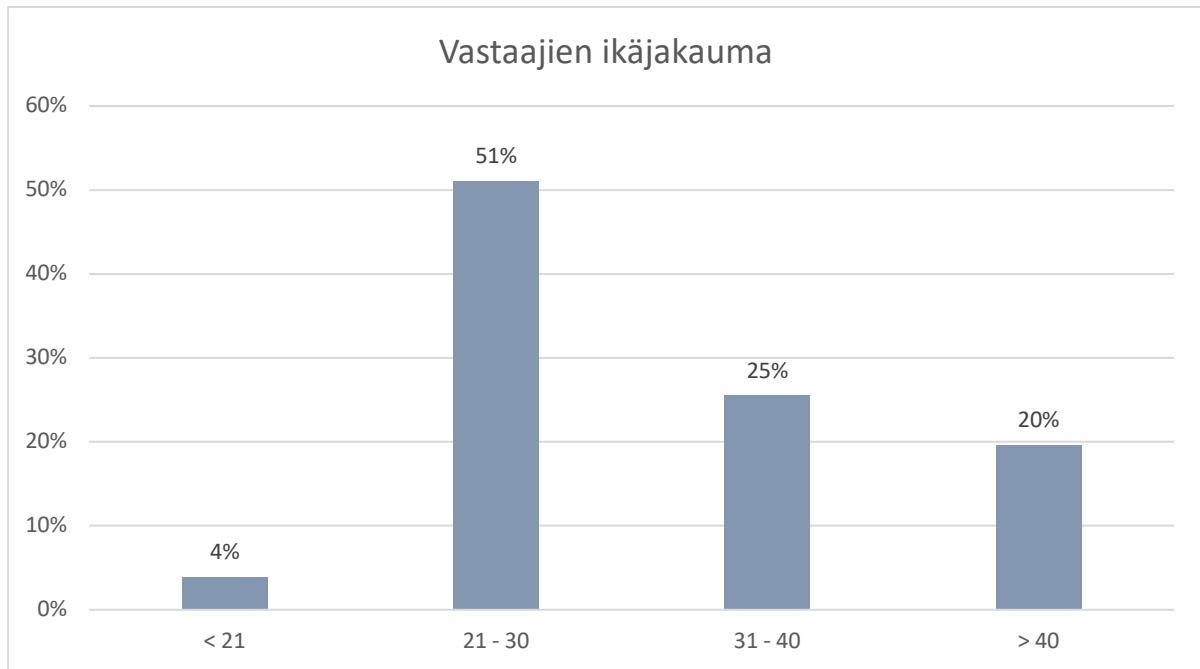
Turvapaikanhakijat haastateltavina olivat sikäli haastavia, että heidän saattoi olla vaikeaa hahmottaa toiveikasta tulevaisuutta Irakissa. Ihminen ei helposti jätä kaikkea ja lähde kohti tuntematonta. Kun on siihen ratkaisuun päätenyt, voi olla todella vaikeaa nähdä paluun mahdollisuutta. Kuitenkin odottamatomat tapahtumat kotimaassa ovat toisinaan aiheuttaneet palaamispäätöksen. Tällaisia ovat voineet olla esimerkiksi läheisen ihmisen sairaus tai kuolema kotimaassa. Haastattelutilanteessa selitettiin kyselyä myös niin, että turvapaikanhakijan pyydettiin kuvittelemaan tilanne, jossa hänen itsensä sijaan joku ystävä tai läheinen palaisi ja kysyttiin, millaisia mahdollisuuksia turvapaikanhakijat toivoisivat läheisilleen.

Kaikki tilaisuudet aloitettiin niin, että turvapaikanhakijoille kerrottiin, että tämä kysely ei vaikuta oleskelulupiin tai muihin sen kaltaisiin seikkoihin ja, että kyselyn voi täyttää täysin anonyyminä. Osa turvapaikanhakijoista toi kuuluville sen, että kotimaan tilanne on niin toivoton, että sinne ei kannata mitään kehittää. Heille selitettiin, että nyt on pyrkimys selvittää, että jos tilanne olisikin rauhallinen ja sinne voisi oikeasti turvallisesti mielin palata, muuttaisiko se jotain. Osa jäi pohtimaan, osa oli sitä mieltä edelleen, että tilanne ei missään olosuhteissa tule paranemaan.

Taustakysymykset

Kyselyyn vastanneista 48 oli miehiä ja kolme naisia. Miesten suuren määrän selittää paitsi se, että turvapaikanhakijaenemmistönä ovat miehet, myös se, että kysely toteutettiin kahdessa keskuksessa osana asukaskokouksia. Kokouksiin on perheestä velvoitettu osallistumaan vähintään toinen aikuisista ja useimmiten perheen isä hoitaa kokouksissa käynnin.

Vastaajien ikäjakaumassa (ks. kuvio 1) suurinta luokkaa edusti 21–30-vuotiaat (26 vastaajaa). Toiseksi suurimpana oli ikäryhmä 31–40-vuotiaat (13 vastausta) ja kolmantena oli yli 40-vuotiaat (10 vastaajaa). Vain kaksi vastaajaa olivat 16–20-vuotiaita. Alaikärajaksi laitettiin 16-vuotta, sillä oppivelvollisuusikä on 16-vuotta ja on mahdollista, että yli 16-vuotiaat päätyvät vastaanottokeskuksen omaan kouluun, mikäli paikkakunnalla ei ole tarjota mitään koulutusta tämän ikäisille nuorille turvapaikanhakijoille. Vastajista suurin osa oli siis nuoria aikuisia, joilla tilanteen muuttuessa kotimaassaan olisi todella suuri merkitys maan jälleenrakennuksessa. Lisäksi tämä nuorten aikuisten ikäluokka pääsee helpommin Suomessa kouluun ja ovat usein hyvin motivoituneita.

KUVIO 1. Vastaajien ikäjakauma

Haastatellut turvapaikanhakijat olivat tulleet melko laajalta alueelta Irakista. Turvapaikanhakijoita oli muun muassa Karbalasta, Najafista, Ninawasta ja Dhi Qarista, mutta huomattavasti suurin osa turvapaikanhakijoista oli tullut Bagdadista (63 %) ja toiseksi eniten Basrasta (10 %).

Vastaajista etniseltä taustaltaan suurin osa oli arabeja (22 vastaajaa) ja 3 ilmoitti taustakseen kurdi. Suurin osa, 26 vastaajaa jätti tämän kohdan tyhjäksi. Uskontotaustasta kysyttäessä 30 henkilöä ilmoitti olevansa muslimeja (10 sunnia, shioja ei yhtään) ja 11 henkilöä kristittyjä. 10 jätti tämän kohdan tyhjäksi.

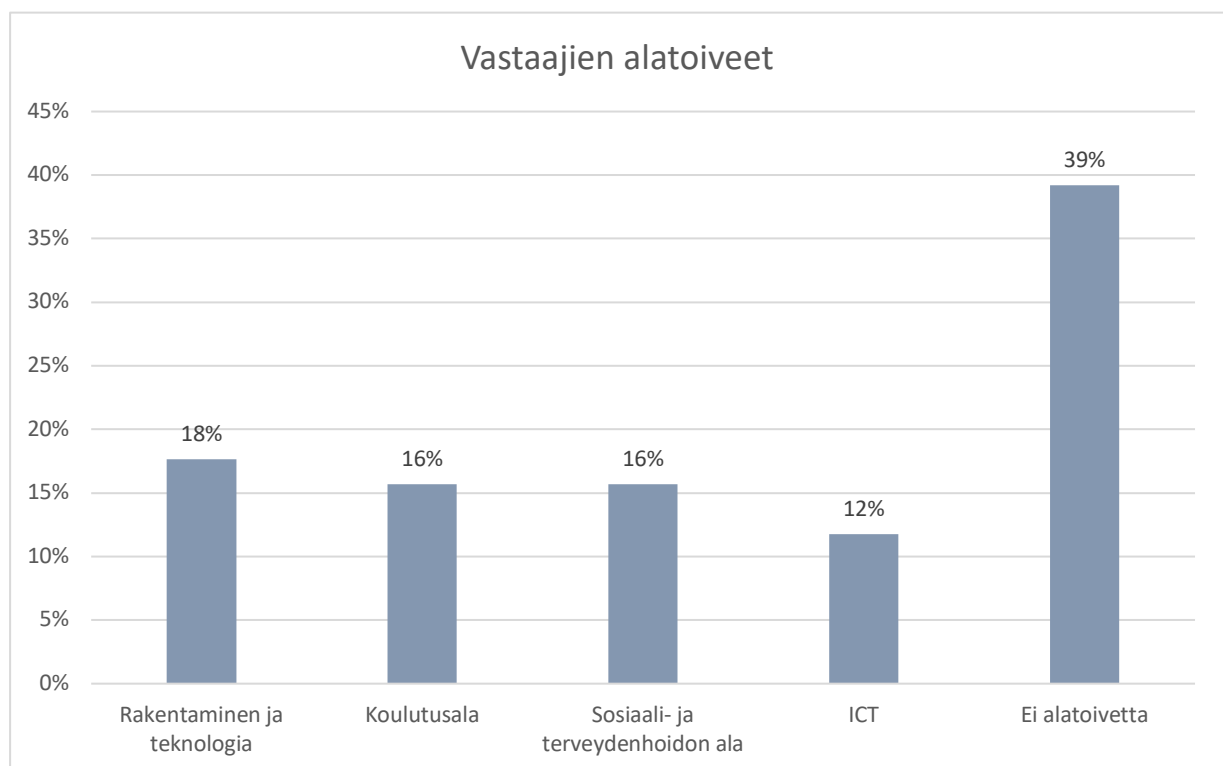
Koulutustaustasta kysyttäessä 15 vastaajaa ilmoitti käyneensä yläastetta vastaavan intermediate-secondary koulun/koulua (Secondary School Certificate; joko samantasoiset Senior Secondary School tai Preparatory Technical School). 10 vastaajaa oli käynyt yliopiston ja yhdeksän vastaajaa oli käynyt alustavaa välikoulua (Intermediate Secondary School) ja kuusi vastaajaa vain peruskoulua (Primary Education). Vastaajista viisi oli opiskellut Institutessa (high schoolin jälkeinen Technical Institutes) ja ammatikoulussa (Technical Diploma) oli opiskellut kaksi vastaajaa. Tyhjäksi kohdan jätti 4 vastaajaa. Irakin koulutusjärjestelmän tasot ovat nähtävissä luvussa 3, kuviossa 5.

Kysymykset

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin, harkitsisiko henkilö paluuta Irakiin, jos tilanne yhteiskunnassa tasaantuisi ja rauha olisi saavutettu. Tähän kysymykseen 36 turvapaikanhakijaa vastasi ei ja 12 kyllä.

Tyhjä vastaus oli kolmessa lomakkeessa. Hieman alle joka neljäs vastaajista olisi siis valmis palaamaan, mikäli olosuhteet sen sallisivat. Todellisuudessa voidaan olettaa, että luku voisi olla vieläkin suurempi, mikäli ympäriltä henkilöt alkaisivat sankoin joukoin palata. Irakilaiset ovat hyvin yhteisöllisestä kulttuurista ja sillä, mitä ystävät ja sukulaiset tekevät, on yksilölle hyvin suuri merkitys.

Toisessa kysymyksessä tiedusteltiin sitä, että mikäli henkilö eläisi Irakissa, millä alalla tai mitä työtä hän haluaisi tehdä (ks. kuvio 2). Yhdeksän vastaajaa toivoi pääsevänsä rakentamisen ja teknologian aloille, kahdeksan vastaajaa koulutusalueelle, kahdeksan sosiaali- ja terveydenhoidon alalle ja kuusi vastaajaa toivoi ICT-alan töitä. 20 vastaajaa jätti kohtaan vastaamatta.

KUVIO 2. Vastaajien alatoiveet

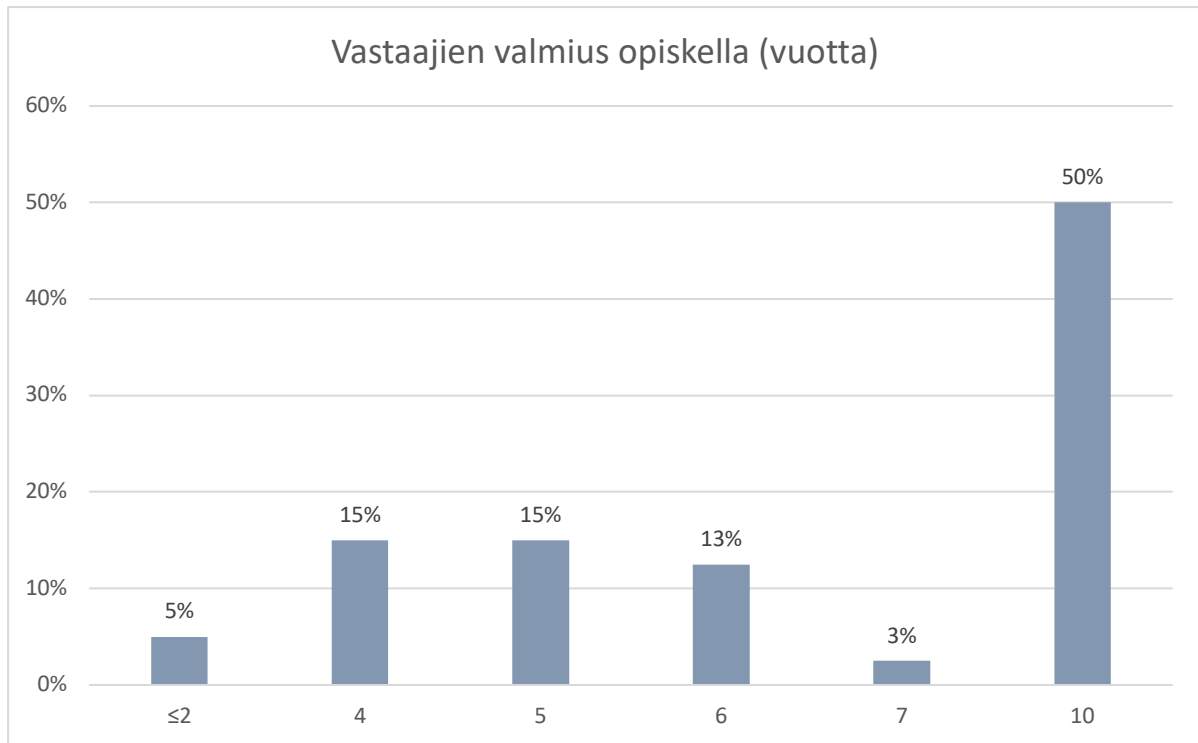
Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin, mitä koulutusta haave vaatisi toteutuakseen. Kolmessa vastauksessa tuotiin esiin toivon puute todeten, että haave vaatisi toteutuakseen rauhaa, ihmisoikeuksia ja mielipidevapautta. Konkreettisempia vastauksia olivat opiskelupaikka, opintojen jatkaminen, erikoistuminen, opintojen loppuun tekeminen ja valmistuminen omalta alalta ja mikäli opiskelut tapahtuisivat Suomessa, kielen oppimista. Irakille kaivattiin tukea koulutusjärjestelmän kehittämiseen sekä jälleenra-

kennukseen. Aloja miltä koulutusta tarvittaisiin turvapaikanhakijoiden mielestä, olivat liiketalous, journalistiikka, ammatillinen koulutus sekä verkkoteknologia. Myös apurahaa kaivattiin siihen, että opiskelijat voisivat palata jälleen rakentamaan maataan.

Turvapaikanhakijoiden tulevaisuuden haaveita on mielenkiintoista tarkastella suhteessa koulutustautaan. Välikoulun käyneistä yksi haaveili ICT-alasta, yksi työskentelystä koulutussektorilla, yksi sosiaali- ja terveysalalla ja yksi rakennus ja teknologian parissa. Yläastetta vastaavan koulutuksen suorittaneista yksi haaveili työskentelystä laulajana, yksi lääketieteen parissa ja yksi jätti vastaamatta. Näiden vastaajien kohdalla tulee huomioida melko vähäinen koulutustausta, joka yhtäältä antaa mahdollisuuksia kouluttautua. Tämä saattaa myös olla motivaatiotekijä kouluttautua. Toisaalta haaveisiin voi vaikuttaa se, että vastaajat eivät täysin tiedosta, mitä kouluttautuminen ammattiin vaatii. Tämä ryhmä on paitsi valmis palaamaan kotimaahan, myös kiinnostunut yhteiskunnan jälleenrakennukselle hyödyllisistä aloista kuten sosiaali- ja terveysalasta sekä rakennusalasta.

Yliopistossa opiskelleiden vastaukset vaihtelivat sen mukaan, olivatko he valmiita palaamaan takaisin kotimaahansa. Ne vastaajat, jotka olivat valmiita palaamaan, toivoivat voivansa jatkaa opintoja yliopistossa tai kouluttautua professoreiksi. He siis toivoivat voivansa valmistua kotimaassaan. Osa palaamaan valmiista henkilöistä kertoi myös toiveesta vaihtaa alaa. Ne vastaajat, jotka eivät voisi edes harkita paluuta, kertoivat myös toiveesta vaihtaa alaa tai osallistumisesta ammatilliseen koulutukseen, mutta Suomessa.

Neljännessä kysymyksessä selvitettiin sitä, kuinka monta vuotta turvapaikanhakija olisi valmis opiskelemaan valmistuakseen toivomaansa ammattiin. Vastaajista 20 oli sitä mieltä, että jopa 10 vuotta tai enemmän. Paluuvalmiista 12:sta vastaajasta kahdeksan vastaajaa oli sitä mieltä, että vaikka yli kymmenen vuotta. Yksi vastaaja oli valmis seitsemän vuoden opiskeluun, yksi kuuden vuoden opiskeluun ja kaksi vastaajaa oli valmiita neljän vuoden opiskeluun. 36:sta vastaajasta, jotka eivät olleet valmiita palaamaan Irakiin missään tapauksessa, 12 oli valmiita opiskelemaan yli 10 vuotta, 16 henkilöä oli valmiita opiskelemaan neljästä kuuteen vuoteen ja kaksi henkilöä olivat valmiita opiskelemaan yksi tai kaksi vuotta. 11 vastaajaa jätti vuosimäärän täyttämättä. Kuviossa 3 on esitetty opiskelemaan valmiiden vastaajien valmiuden jakautuminen.

KUVIO 3. Vastaajien valmius opiskella (vuotta)

Viidennessä kysymyksessä kysyttiin turvapaikanhakijoiden mielipidettä siitä, kummasta tutkinnosta, suomalaisesta vai irakilaisesta, olisi enemmän hyötyä vastaajalle. 42 vastaajan mukaan suomalaisesta tutkinnosta ja kahden mukaan irakilaisesta. Molemmista hyötyä koki olevan kaksi vastaajaa ja viisi vastaajaa jätti kohdan tyhjäksi. Nämä vastaukset tukevat irakilaisten kanssa käydyissä keskusteluissa muodostunutta ennakkokäsitystä, jonka mukaan Lähi-Idässä ajatellaan eurooppalaisen tai länsimaalaisen tutkinnon olevan hyödyllinen ja arvokas. Näiden vastaajien kohdalla on huomioitava, että heillä ei ole vielä juurikaan kokemusta suomalaisesta opiskelusta, sillä turvapaikanhakijoille järjestetään vastaanotokeskuksessa koulua, joka ei kuitenkaan ole verrattavissa esim. ammatilliseen opiskeluun oppilaitoksessa. Voidaan olettaa, että vastaukset perustuvat vastaajien mielikuviin suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja toisaalta kokemuksiin irakilaisesta koulutusjärjestelmästä.

Kuudennessa kysymyksessä turvapaikanhakijoilta tiedusteltiin, mikä oli ollut parasta irakilaisessa koulutusjärjestelmässä tai koulutuksessa. Positiivisina asioina nostettiin opiskelun ilmaisuus (3 vastausta), opetus suunnitelma (1 vastaus), se, että tasokasta opetusta on sodasta ja terrorismista huolimatta vielä olemassa (1 vastaus) ja helpot kurssit ja pätevät opettajat (1 vastaus). Kiitosta sai myös se, että opetusta on kattavasti Irakissa ja paljon erilaisia mahdollisuuksia opiskella ja harjoitella (1 vastaus). Kolme vastaajaa kuvaili koulutusta sanalla keskiverto. Positiiviseksi koettiin kahdessa vastauksessa se, että

koulutusta on tarjolla Irakissa kaiken ikäisille ihmisille. Tässä kysymyksessä tyhjäksi kohdan jätti 12 vastaajaa. 8 vastaajaa koki Irakin koulutusjärjestelmän epäonnistuneeksi, joista yksi oli lisännyt syyksi poliitikat. 8 vastaajaa kertoi, ettei näe järjestelmässä positiivisia asioita. Kolme koki huonona sen, että teoriaa opetetaan, mutta ei anneta mahdollisuutta harjoitella, yksi vastaaja oli jatkanut myös tähän vastaukseen huonot työllistymismahdollisuudet. Kahdessa vastauksessa negatiiviseksi nostettiin lahjonta ja korruptio. Koulutuksen tason alhaisuudesta tai sen laskemisesta oli huolissaan kaksi vastaajaa. Vastauksista kävi myös ilmi, että yliopistotutkinnolla ei ole kansainvälistä vertailtavuutta.

Seitsemännessä kysymyksessä vastaajia pyydettiin kertomaan, mikä heidän näkemyksensä mukaan on parasta suomalaisessa koulutuksessa. Vastaajia ohjeistettiin vastaamaan sen perusteella, millainen mielikuva heillä on suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja oppilaitoksista. 13 vastaajaa kuvaili vain sanalla hyvä, erittäin hyvä tai erinomainen. 14 vastaajaa jätti kohdan tyhjäksi. Lomakehaastattelutilanteessa useat vastaajat mainitsivat, ettei heillä ole kokemusta suomalaisesta koulutuksesta ja siksi vastaaminen on vaikeaa. Yhdessä vastauksessa todettiin, että en tiedä, koska en ole käynyt koulua Suomessa. Turvapaikanhakijat käyvät vastaanottokeskuksen koulua. Edistyneemmät voivat päästä kaikki vastaanottokeskuksen kurssit suoritettuaan ammatilliseen valmistavaa koulutukseen tai mahdollisesti ammatilliseen koulutukseen suorittamaan tutkintoa. Vastauksista välittyi mielikuva, jossa suomalaista koulutusjärjestelmää pidetään vastanneiden turvapaikanhakijoiden keskuudessa korkeatasoisena, opiskelijoista välittävänä, korruptiovapaana, vastuullisena ja lakiin perustuvana. Tietokonekeskeisyys nostettiin esiin, samoin kuin ammatillisen koulutuksen monipuolisuus ja sen suomat mahdollisuudet. Yksi vastaaja arvioi suomalaisen järjestelmän olevan hiukan parempi kuin irakilaisen. Yksi vastaaja taas kertoi, että hänen mielestään suomalainen järjestelmä on maailman paras. Sosiaalista ja koulutuksellista tasapainoa kiiteltiin yhdessä vastauksessa ja järjestelmän keuhuttiin olevan hyvin rakennettu toisessa vastauksessa. Oppilashuoltoa kiiteltiin kahdessa vastauksessa. Eräässä vastauksessa arvioitiin, että kaikkein tärkein osa suomalaista koulutusjärjestelmää on tuki, jota annetaan, jotta sidosryhmät (opiskelijat) saavuttavat tavoitteensa ja se, että kotitehtävät vaativat maksimissaan tunnin.

Kahdeksannessa ja yhdeksännessä kysymyksessä kysyttiin, mikä on negatiivista irakilaisessa ja suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Irakilaisesta koulutusjärjestelmästä ei löytänyt mitään negatiivista kaksi vastaajaa, suomalaisesta 15. Tyhjäksi kohdan jätti irakilaisen järjestelmän osalta 17 vastaajaa, suomalaisen järjestelmän kohdalla 18. Neljä vastaajaa ei löytänyt positiivisia puolia irakilaisesta järjestelmästä vaan vastasivat, että paljon negatiivisia asioita. Suomalaisen järjestelmän osalta kolme vastasi, ettei tiedä tai ettei tiedä vielä negatiivisia asioita.

Irakilaisessa järjestelmässä kuudessa vastauksessa negatiivisena piirteenä ilmoitettiin lahjonta tai korruptio. Tällaiseksi laskettiin tässä myös sukulaisten suosiminen ja se, että vastaajat kokivat, että rahalla

saa maassa mitä vain, esimerkiksi ostettua todistuksia. Opettajien ammattitaidon puutteita ja kiinnostuksen vähäisyyttä oppilaiden oppimista ja kunnioittavaa kohtelua kohtaan pidettiin negatiivisena viidessä vastauksessa. Se, että koulut sijaitsevat kaukana kaupungissa ja matkat ovat pitkiä, oli koettu negatiivisena. Myös koulurakennusten huono kunto mainittiin yhdessä vastauksessa. Lisäksi uskonnon vahva näkyminen opetusjärjestelmässä sai kritiikkiä yhdeltä vastaajalta. Järjestelmästä kerrottiin puuttuvan myös moraalinen ja taloudellinen tuki. Kaksi vastaajaa kertoi ongelmalliseksi valvonnan määrän ja yksi turvallisuuden puutteen. Kolme vastaajaa kertoi negatiiviseksi työmahdollisuuksien puutteen. Suomalaisessa järjestelmässä kahdessa vastauksessa negatiivisena koettiin kieli tai sen vaikeus. Yksi vastaaja kertoi olleensa neljässä vastaanottokeskuksessa ja sillä perusteella oli sitä mieltä, että suomalainen järjestelmä on lähes yhtä huono kuin irakilainen. Vastaaja kertoi, että ei tiedä vielä kunnolla suomalaisesta järjestelmästä, mutta tähän mennessä hän ei ole vakuuttunut suomalaisesta järjestelmästä. Kaksi vastaajaa kertoi, ettei koe negatiivisena järjestelmää, mutta että heillä ei ole ollut mahdollisuutta osallistua koulutukseen. Tämä varmasti pitääkin paikkansa, sillä tällä hetkellä eri keskuksista pääsee vaihtelevasti kouluun vastaanottokeskuksen ulkopuolelle. On vastaanottokeskuksia, joista voi päästä helpommin vastaanottokeskuksen ulkopuolelle kouluun. Yleensä tämä riippuu siitä, millaista koulutusta paikkakunnalla on tarjolla. Pienemmissä kaupungeissa on helpompi päästä turvapaikanhakijastuksella kouluun kuin suurissa kaupungeissa, joissa oleskeluluvan saaneet jonottavat koulutukseen. Yksi vastaaja koki kaiken olevan huonoa suomalaisessa koulutuksessa ja toinen oli sitä mieltä, että järjestelmässä on korruptiota, vanha opetussuunnitelma ja huono koulutusjärjestelmä, koska esimerkiksi farmaseutiksi opiskelu kestää 6 vuotta.

Johtopäätöksiä turvapaikanhakijoiden kyselystä

Tuloksena se, että lähes joka neljäs kyselyyn vastannut turvapaikanhakija olisi halukas palaamaan kotimaahan, mikäli tilanne rauhoittuisi ja sinne olisi turvallista palata, kertoo siitä, että vapaaehtoista paluuta ja suomalaisen ja irakilaisen ammatillisen koulutuksen yhteistoimintamahdollisuuksia on syytä kehittää. Todennäköistä myös on, että ilmiönä kotimaahan palaaminen "tarttuu", kuten tarttui Eurooppaan lähteminenkin vuonna 2015. Irakilaiset ovat hyvin yhteisöllisiä, perhe ja ystävät ovat heille hyvin tärkeitä ja moni haluaa olla siellä, missä läheiset ihmiset ovat. Kyselyssä vahvistui, että ihmisiltä puuttuu selkeyttä ja toivoa tulevaisuuden suhteen. Tulevaisuus, yhteiskuntaan sopeutuminen ja elämän rakentaminen Suomessa tai Irakissa on pitkälti kiinni siitä, millaisia mahdollisuuksia turvapaikanhakijoille tarjotaan. On tärkeää, että he pääsisivät opiskelemaan jo turvapaikkaprosessin aikana, sillä pitkäkestoinen toimeentulo on passivoivaa.

Irakilaiset opiskelijat

Hankkeessa oli tarkoituksena tehdä kysely myös TAMKissa opiskeleville irakilaisille korkeakouluopiskelijoille. Hankkeen toteuttamisaikana TAMKissa ei ollut kirjoilla yhtään irakilaista opiskelijaa. Tiukan aikataulun vuoksi kysely ehdittiin lähettää ainoastaan Haaga-Helia ammattikorkeakouluun, josta saatiin kahden opiskelijan vastaukset.

Kyselyn perusteella kumpikaan opiskelija ei suunnittele paluuta Irakiin, vaikka tilanne siellä rauhoittuisi. Toinen mainitsee, että ei ole lähtenyt pois Irakista sodan takia. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä vastaajat pitivät hyvänä tasa-arvoa, mahdollisuuksien määrää sekä koulutuksen maksuttomuutta. Suomesta Irakiin opiskelijat veisivät mukanaan kansainvälisyyttä sekä tietoteknisiä ratkaisuja ja opintotukijärjestelmän.

Molemmat vastaajat toivat esille, että irakilaisen korkeakoulututkinnon jälkeen työllistyminen Irakissa ei ole varmaa. Kumpikin vastaaja oli sitä mieltä, että tutkinnot eivät anna opiskelijoille valmiuksia työelämään. Toinen vastaajista pitää suomalaisen ammattikorkeakoulututkinnon vahvuutena nimenomaan sitä, että pakollinen harjoittelu vahvistaa opiskelijoiden työelämätaitoja ja niin kutsuttuja pehmeitä taitoja (soft skills).

1.2 Vastaanottokeskuksien opettajien ja sosiaalityöntekijöiden vastaukset

Selvitystä varten haastateltiin seitsemää turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelevää vastaanottokeskuksen työntekijää. Haastatelluilla on yhdestä vuodesta kymmeneen vuoteen kokemusta alalta. Haastatelluista suurin osa oli toiminut tai toimi haastatteluhetkellä vastaanottokeskuksen opettajan työssä. Haastateltavista seitsemästä henkilöstä kolme oli koulutukseltaan tai opiskeli sosionomiksi (AMK), lisäksi oli henkilöitä, joilla oli useampi koulutus kuten musiikkiterapeutti ja lähihoitajaopiskelija tai monikulttuurisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn erikoistunut nuoriso-ohjaaja ja historian, yhteiskuntaopin ja tietotekniikan opettaja. Yksi haastatelluista oli koulutukseltaan filosofian maisteri ja yksi viestinnän ja erityispedagogiikan ylioppilas. Yksi oli pakolaissihteerin työnsä lisäksi toiminut ohjaajana ja apulaisjohtajana, suurin osa oli toiminut myös ohjaajana, opettajan työn lisäksi. Yhden haastatellun työnkuvaan kuului TET-hankkeen koordinointi. Hankkeessa turvapaikanhakijat pääsevät harjoittelemaan oikeisiin työpaikkoihin kolmen viikon jatkon ajaksi palkatta.

Turvapaikanhakijoille opetetaan heti Suomeen saapumisesta alkaen suomen kieltä ja kulttuuria. Kurssit on jaettu eri tasoihin ja ne perustuvat löyhästi tutkintojen viitekehykseen. SPR Lammin vastaanottokeskuksessa koordinoitu, osin Euroopan pakolaisrahaston rahoittama, vuosina 2012–2015 toteutettu SKYOPE (Suomen kielen opetuksen yhtenäistäminen vastaanottokeskuksissa) -hanke loi pohjan koko

Suomen vastaanottojärjestelmän opetussuunnitelmalle (Rontu & Ruunaniemi 2013). Opetussuunnitelma valmistui juuri ennen pakolaiskriisin alkua ja tarjosi hyvän tuen kaikkiin keskuksiin, jotka sen halusivat ottaa käyttöön. Maahanmuuttovirasto ohjeisti mallin valtakunnallisesta käyttöönotosta syksyllä 2015.

Kurssien perustarkoitus on, että turvapaikanhakija oppii käytännön suomen kieltä ja kulttuuria, jotta asiointi ja elämä Suomessa olisi mahdollisimman sujuvaa. Vastaanottokeskuksissa ei tehdä kotouttavaa työtä, sillä se on ajankohtaista vasta kuntaan muuton jälkeen, mutta esikotouttavaa tai kotoutumiseen valmistavaa työtä voidaan tehdä ja tehdään. SKYOPE -hankkeessa ideana oli myös se, että mikäli turvapaikanhakija selvittää kurseja, hän saa todistuksen, josta voi olla hyötyä kuntaan siirtymisen vaiheessa. Vastaanottokeskusten ja eri oppilaitosten yhteistyö on mahdollistanut osalle turvapaikanhakijoita koulupaikkoja vastaanottokeskuksen ulkopuolelta ammatillisista oppilaitoksista.

Irakilaisten turvapaikanhakijoiden opettamisen ja oppimisen erityispiirteitä

Haastateltavilta kysyttiin, ovatko he huomanneet jotain erityispiirteitä irakilaisten turvapaikanhakijoiden opettamisessa ja oppimisessa. Yhteistä vastauksissa oli se, että irakilaisista on helposti havaittavissa ne, jotka ovat opiskelleet kotimaassaan ja näin jo tottuneet opiskelemaan. Miehet olivat korkeammin koulutettuja kuin naiset. Monet turvapaikanhakijoista olivat käyneet peruskoulun kuusi vuotta ja osa sen lisäksi 3+3 vuotta (ks. luku 3.1 kuvio 5).

Haastateltavien mukaan irakilaisista turvapaikanhakijoista erottuu helposti korkeasti koulutettujen pieni joukko. He oppivat nopeasti, tekevät ahkerasti tehtävät ja saattavat puhua jo kuukauden kuluttua melko sujuvaa suomea. Opettajat arvelivat syyksi sen, että nämä ihmiset osasivat jo opiskella ja olivat tottuneet siihen, miten opiskellaan. Opettajien mukaan suurempi joukko on niitä henkilöitä, joiden lähtötaso on huomattavan matala. Opettajat kertoivat, että opetuksessa oli tullut esiin, että osa näistä ihmisistä oli ottanut osaa sotatoimiin tai sissitoimintaan ja olivat silmin nähden traumatisoituneita. Näiden henkilöiden kohdalla opettajat pitivät tärkeänä sitä, että ihmisen psyykinen tila olisi ensin vakiinnutettava, jotta opiskelu voisi sujua. Vähemmän koulutetun ryhmän kanssa on myös usein aloitettava alkeista, kerrottava kuinka opiskellaan ja harjoiteltava arjen hallintaa ja koulussa käyntiä. Näiden ryhmien kanssa on maltettava edetä rauhallisesti ja kerrattava asioita. Yhden ryhmän muodostavat ne henkilöt, jotka eivät ole opiskelleet kovinkaan paljoa, mutta ovat hyvin motivoituneita oppimaan ja opiskelemaan. Usein he eivät osaa englantia, mikä helpottaa suomen kielen oppimista. Näistä henkilöistä on saattanut pienen ajan kuluessa tulla sujuvia suomen kielen puhujia.

Monet irakilaiset ovat työskennelleet Irakissa perusopetuksen tuottaman osaamisen avulla. Miehet yleensä ovat opiskelleet enemmän kuin naiset ja kaupungista tulevat enemmän kuin maalta tulevat.

Motivaatio-ongelmat liittyvät opettajien mukaan osin siihen, että omanmaalaisten keskuudessa irakilaiset eivät tunne tarvitsevänsä suomen kieltä. Usein myös turvapaikkaprosessissa saadut kielteiset päätökset heikentävät opiskelumotivaatiota. Irakilaiset ovat opiskelutilanteissa opettajien mukaan levottomia ja opettajien kokemusten perusteella heidän on vaikeaa keskittyä. Opettajat kokivat, että monilla irakilaisilla on oppimiseen liittyviä vaikeuksia. Myös se vaikuttaa oppimiseen, onko henkilö totunut länsimaisiin kirjaimiin ja kirjoitusjärjestelmään. Arabian kieli on hyvin erilainen verrattuna suomen kieleen ja nämä sekundaariluku- ja kirjoitustaidottomat saatetaan mieltää Suomessa luku- ja kirjoitustaidottomiksi, vaikka arabian osaamista olisikin.

Opettajat mainitsivat irakilaisista turvapaikanhakijoista sen, että monella on opiskelu alkanut sujua opiskeluun motivoitumisen jälkeen. Joillakin motivoiva tekijä on ollut oleskelulupa, joillakin taas esimerkiksi suomalainen tyttö- tai poikaystävä. Irakilaiset opiskelijat kaipaavat opettajien mukaan paljon kannustusta ja kehuja, jotta opiskeluinto säilyy. Irakilaiset ovat myös helposti innostuvia ja leikkimielisiä: koulupassiin halutaan suoritelemoja ja jos joku on ollut pois, muut eivät suo leimaa hänelle. Osa opettajista kertoi, että irakilaiset eivät kysy, jos asia on liian vaikea. Toinen opettaja taas sanoi, että tuntuu että kysyvät hyvinkin rohkeasti. Kertausta pyydetään, jos jokin opiskeltu asia on unohtunut.

Opetuksen suunnittelusta

Opettajien mielestä opetuksen suunnittelussa tulisi huomioida se, että suomen kieli ei välttämättä ole oikea ykköspainopiste. Jos tarkoituksena on motivoida henkilöitä palaamaan kotimaahansa, tulisi pyrkiä järjestämään sellaisia kursseja, joista olisi palaajalle todellista hyötyä. Oleellista on säilyttää turvapaikanhakijoidenkin arjessa rytmi ja opettaa heitä opiskelemaan. Turvapaikanhakijoita pitäisi myös motivoida opiskelemaan ja auttaa heitä näkemään opiskelun hyödyt. Hyötyjä tulisi pohtia sekä oman kotimaan jälleenrakennuksen että yksilön henkilökohtaiselta kannalta.

Opettajien mielestä englantia kannattaisi opettaa turvapaikanhakijoille sekä kehittää verkko-oppimisympäristöjä. Turvapaikanhakijoiden opetuksessa voisi hyödyntää luentovideoita, joiden kesto tulisi olla sopivan lyhyt: pitkissä osa asioista menee ohi, kun keskittyminen herpaantuu. Näiden tulisi olla käytävissä myös mobiilisti älypuhelimilla.

Opettajat ilmaisivat myös toiveensa siitä, että ICT-taitoja kannattaisi opettaa jo vastaanottokeskuksissa. Turvapaikanhakijoille on pidettykin kursseja ja esimerkiksi CV-pajoja. Riippumatta siitä, saako turvapaikanhakija jäädä Suomeen tai palaako hän Irakiin, on joka tapauksessa hyvä, että henkilö osaisi tehdä itselleen työhakemuksen ja CV:n. Myös älypuhelimien käyttöä voisi opiskella ja niiden hyödyntämisestä opetuksessa. Opettajat kertoivat että ICT-taitojen puute on yksi tiedottamisen este, kuitenkin

opettajat ovat hyvin tietoisia siitä, kuinka näppärästi turvapaikanhakijat käyttävät arabiankielisiä sivustoja ja esimerkiksi Facebookia.

Opiskelutekniikassa on opettajien mukaan huomioitava turvapaikanhakijoiden taustat. Mikäli turvapaikanhakija ei ole aiemmin opiskellut, ei opiskelutaitojakaan voi olla. Turvapaikanhakijat myös toivovat ainakin aluksi hyvin perinteistä opettamista eli opettajan tulee opettaa luokan edessä ja turvapaikanhakijat kirjoittavat asiat muistiin. Opettajat kertoivat, että esimerkiksi paritehtävien tekeminen on turvapaikanhakijoille epämieluisaa. Ryhmätyötaidoissa olisi opettajien mukaan muutenkin parantamisen varaa. Turvapaikanhakijoilla on myös tiettyjä ennakoasenteita itseään kohtaan. Esimerkiksi monet heistä ovat kertoneet opettajille, että heillä ei ole ”lukupäätä”. Opettajien tulee käydä yhdessä turvapaikanhakijoiden kanssa läpi heidän oppimisprosessiaan ja tehdä näkyväksi opittuja asioita sekä sitä, mihin opiskelulla pyritään.

Opettajat toivat huolena esiin myös sen, että ihmisten historiakäsitys on lyhyt. Turvapaikanhakijoiden keskuuteen olisi hyvä saada keskustelua siitä, mikä on yhteisöjen merkitys, miten rauha ja vakaus voidaan saavuttaa ja kuinka se voidaan saada pysymään. Turvapaikanhakijat tarvitsevat tukea ja näkemystä siihen, miten tilanteesta voi selvitä; miten sisällissodan repimissä maissa, kuten esimerkiksi Ruandassa, on selvitty tai miten esimerkiksi Euroopan jälleenrakennuksessa onnistuttiin, vaikka tilanne oli hyvin vaikea sodan jälkeen. Irakilaiset tarvitsevat yhteisen tavoitteen, jotta eri puolet voivat tulla lähemmäs toisiaan.

Opettajat kertoivat, että Suomen historiasta kertominen on auttanut turvapaikanhakijoita ymmärtämään Suomea ja suomalaisten historiaa. Opettajat ovat esimerkiksi kertoneet turvapaikanhakijoille, että sisällissota oli pitkään ja osin on edelleenkin suomalaisille kipeä asia, josta ei haluta puhua. Turvapaikanhakijat ovat olleet hämmentyneitä ja yllättyneitä suomalaisten sotakokemuksista ja siitä, että vaikka 100 vuotta sitten Suomea repi sisällissota, on Suomessa nykyään hyvin toimiva yhteiskunta. Opettajat kertoivat myös tuoneensa esiin sitä, miten Suomi on ajan saatossa muuttunut ja kuinka lyhyt aika on esimerkiksi siitä, kun lapsia vielä kuritettiin fyysisesti tai kun homoseksuaalien olemassaoloa ei sallittu. Kertomusten myötä turvapaikanhakijoiden ymmärrys suomalaisia kohtaan on lisääntynyt ja yhteiskunta sekä kulttuuri näyttävät opettajien kautta jatkuvana prosessina turvapaikanhakijoille.

Irakilaisten turvapaikanhakijoiden haasteet opintomenestyksessä

Suurimpana haasteena irakilaisten opiskelijoiden opintomenestyksessä Suomessa opettajat näkivät motivaation ja opiskelutaitojen puutteen. Hankalana koettiin myös kirjoitusten (arabia ja suomi) erillaisuus. Yhtenä haasteena mainittiin myös se, että turvapaikanhakijat eivät tunne Suomen koulutusjärjestelmää ja sen suomia mahdollisuuksia. Raskas ja pitkä turvapaikkaprosessi kielteisine päätöksineen ja

valituksineen hankaloittaa myös turvapaikanhakijoiden opiskelua. Opettajat kokivat monen turvapaikanhakijan ajattelun lyhytjänteisenä, sillä monet eivät osaa katsoa kovin kauas tulevaisuuteen odottaessaan päätöstä prosessiinsa.

Osa opettajista kyseenalaisti vastaanottokeskuksissa käytössä olevat opetusmenetelmät. Onko mahdollista opettaa suomalaiselta pohjalta kyselemättä irakilaisten tapoja ja järjestelmää? Yksi opettaja ehdotti työparityöskentelyä suomalainen-irakilainen -parilla, jotta olisi mahdollista huomioida omat näkemykset opiskelusta. Opettaja toivoi myös opetuksen monipuolistamista. Turvapaikanhakijoiden kanssa tulisi opettajien mielestä opiskella myös Suomen sosiaaliturvajärjestelmää ja sen periaatteita. Integroitumisen haasteeksi opettajat kokivat irakilaisten vahvan yhteisöllisyyden, joka saattaa asettaa rajoituksia vuorovaikutukselle elinympäristössä. Yhteisöllisistä kulttuureista tulevat ihmiset muuttavat samoille alueille toistensa kanssa, käyvät kylässä samasta kulttuurista tulevien ihmisten luona, käyvät kulttuurisesti omissa kaupoissa ja ovat käytännössä vain tiettyjen henkilöiden kanssa tekemisissä.

Irakilaisten turvapaikanhakijoiden erityisosaaminen

Kun opettajilta tiedusteltiin irakilaisten erityisosaamisesta, vastasivat opettajat irakilaisten kohdalla yllättäneen sen, että heissä on melko vähän käsityöläisiä. Korkeasti koulutetuilla henkilöillä on opettajien mukaan paljon näkemyksiä ja ideoita asioiden kehittämiseen. Opettajat kertoivat, että täysin kouluttamattomia turvapaikanhakijoita on vähän ja suurimmalla osalla on koulutusta taustallaan.

Tyypillisesti koulutaustaa oli muutama vuosi. Irakilaisten mobiililaitteiden käyttötaidot ovat hyvät. Turvapaikanhakijoissa on opettajien mukaan myös henkilöitä, joilla on monta osaamisalaa. Henkilön ammattihistoriassa voi esimerkiksi olla kampaajan, ompelijan ja kokin työtehtäviä.

Palaamisen tukeminen

Opettajilta kysyttiin, näkevätkö he hyödyllisenä sen ajatuksen pitämistä opetuksen taustalla, että Irakiin olisi joku päivä mahdollista palata ja jos näkisivät, kuinka ajatuksen ylläpito onnistuisi. Opettajilta tuli idea, jossa irakilaisten omaa taustaa voitaisiin korostaa esimerkiksi oppitunneilla niin, että irakilaiset saisivat pitää esitelmiä ja kertoa maastaan positiivisia asioita. Turvapaikanhakijat kyselevät tällä hetkellä opettajilta paljon sitä, miksi suomalaiset eivät halua irakilaisia tänne. Tämä vaikuttaa irakilaisten identiteettiin, sillä he kokevat etteivät ole tervetulleita. Ylpeyden tunteminen omasta taustasta ja sen vahvistaminen voisivat myös osaltaan saada ihmisiä vahvistumaan ja sen kautta iloitsemaan oppimisestaan. Opettajat kokivat myös, että suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä vähentää työskentelymotivaatiota.

Vastaanottokeskuksissa käytössä olleet TET-jaksot ovat suurelta osin onnistuneet hyvin ja antaneet turvapaikanhakijoille onnistumisen kokemuksia työelämästä Suomessa. Moni haluaisi jatkaa pidempäänkin ja monet ovat työllistyneet kokeilun kautta. TET-koordinaattori kertoi, että turvapaikanhakijoiden on vaikea päästä töihin, ellei kokemusta ole entuudestaan. Kuitenkin lyhytkin harjoittelu ja siitä saatu todistus voivat toimia ponnahduslautana työpaikkaan.

Opettajat toivat tässä esiin myös opiskelutaitojen opettamisen tärkeyden, vaikka henkilö palaisikin kotimaahansa. Ylipäätään sitä ajatusta, että turhaa opiskelua ja oppimista ei ole, olisi tärkeä jatkuvasti viestiä turvapaikanhakijoille. Myös opetusmaailman muuttuminen ja erilaiset tavat opiskella olisi hyvä saada turvapaikanhakijoiden tietoon jo vastaanottokeskusaikana. Se, että tehtäviä tehdään työparina tai opiskellaan itsenäisesti, on myös oikeaa opiskelua. Opettajat korostivat sitä, että opettaja antaa avaimet tiedon lukkoon, mutta oppilas itse avaa lukon.

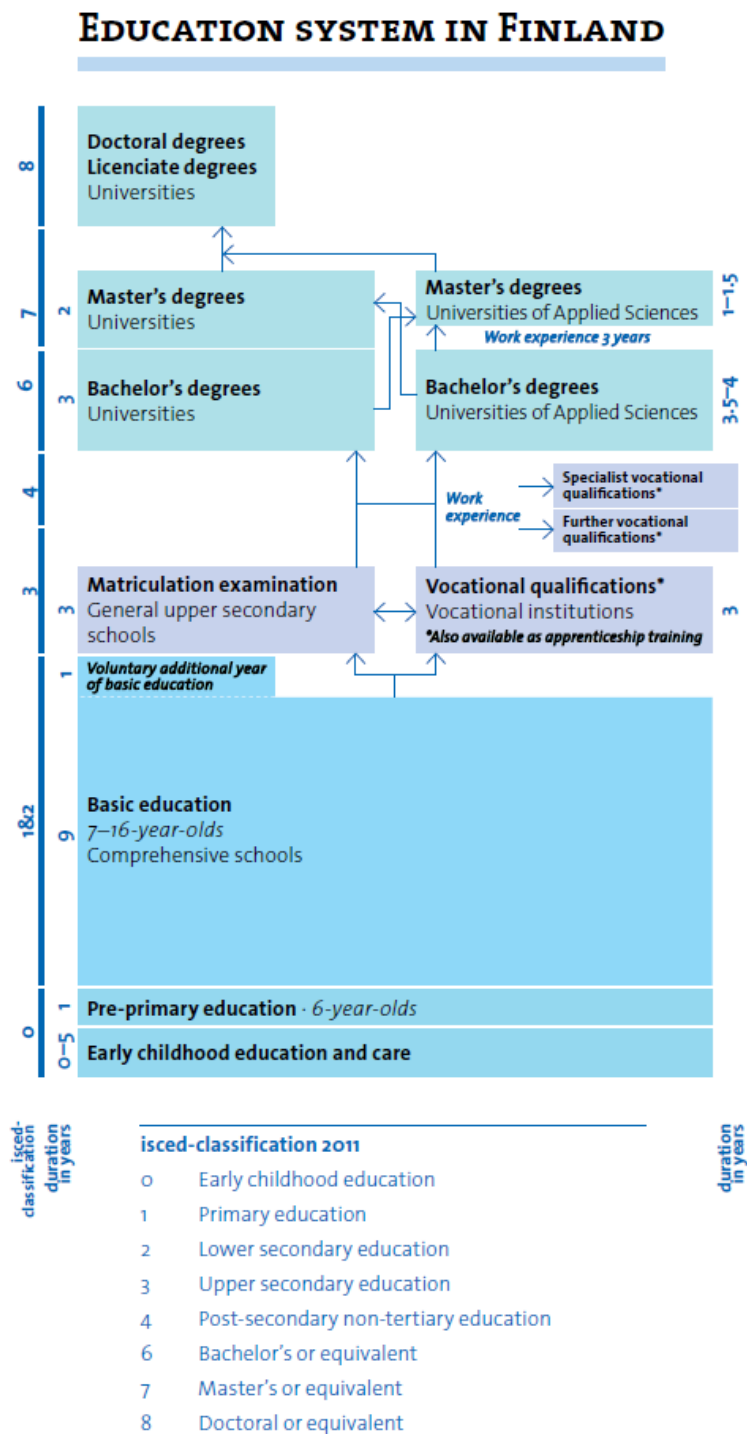
Lähtömaihin pitäisi pystyä luomaan toivoa, auttaa turvapaikanhakijoita näkemään, mitä kotimaassa voi tehdä. Turvapaikanhakijoiden pitäisi myös oppia tunnistamaan omia vahvuuksiaan sekä miettiä sitä mikä heitä kiinnostaa sillä ihmiset itse luovat ja muokkaavat elämänsä ja kantavat siitä vastuun. Opittavat taidot olisivat sovellettavissa kotimaassakin. Lisäksi opettajien mielestä turvapaikanhakijat tarvitsevat realismia siihen, mitä asioita voi missäkin ajassa saavuttaa, etteivät odotukset ole kohtuuttomia.

Potentiaalisesti paluuryhmäksi opettajat arvelivat korkeasti koulutetut ihmiset, varsinkin sellaiset, joilla on hyvä tutkinto kotimaasta, mutta jolla ei esimerkiksi Suomessa tule helposti työllistymään. Esimerkkinä tällaisesta oli lakimies. Näille turvapaikanhakijoille opettajat ehdottivat oikopolkua sopivaan koulutukseen ja ennen kaikkea englannin kielen opettamista. Paluun kannalta olisi järkevää opiskella englantia ja tietotekniikkaa. Opettajat kyseenalaistivat sen, kannattaako kaikille opettaa suomea. Kannattaisiko jo vastaanottokeskuksissa antaa ihmisten valita opiskeltava kieli ja sitä kautta lisätä ihmisen osaamista sellaisella taidolla, josta hänelle olisi tulevaisuudessa kotimaahan palatessa hyötyä? Haastateltu opettaja kertoi esimerkin turvapaikanhakijasta, joka oli ollut hänen kurssillaan vastaanottokeskuksessa ja opiskellut suomea. Koulutukseltaan tämä henkilö oli sähkömies. Hän päätti kuitenkin palata kotimaahansa Irakiin ja myöhemmin opettaja sai kuulla henkilön tuttavilta, että tämä toimi tulkkina suomalaisille sähköasentajille Etelä-Irakissa.

Paluumahdollisuudesta olisi tärkeää informoida ihmisiä vieläkin aktiivisemmin. Erityisen tärkeää se on kielteisen päätöksen saaneille. Heidän kanssaan tulisi henkilökohtaisesti ja kattavasti käydä läpi erilaisia mahdollisuuksia, myös se, että on mahdollista palata eri alueelle kuin mistä on lähtenyt. Turvapaikanhakijoiden on vaikea nähdä paluuta toiselle alueelle mahdollisena, jos siellä ei ole tukiverkkoa. Tämän vuoksi monet palaavat vaarankin uhalla alueelle josta ovat lähteneet, sillä läheiset ja perhe

merkitsevät enemmän. Olisi hyvä onnistua perustelemaan turvapaikanhakijalle, että kielteisestä turvapaikkapäätöksestä huolimatta koulunkäyntiä kannattaa jatkaa paremman tulevaisuuden edellytysten luomiseksi. Opettajat näkivät potentiaalisena mahdollisuutena järjestelmän, jossa turvapaikanhakija voisi palata opiskelupaikkaan turvalliselle alueelle. Se voisi tuoda turvallisuuden ja kuuluvuuden tunnetta henkilölle ja saattaisi saada hänet jäämään uudelle alueelle

2. SUOMALAISEN KOULUTUSSEKTORIN VALMIUDET HAURaidEN ALUEIDEN KOULUTUKSEN KEHITTÄMISEEN

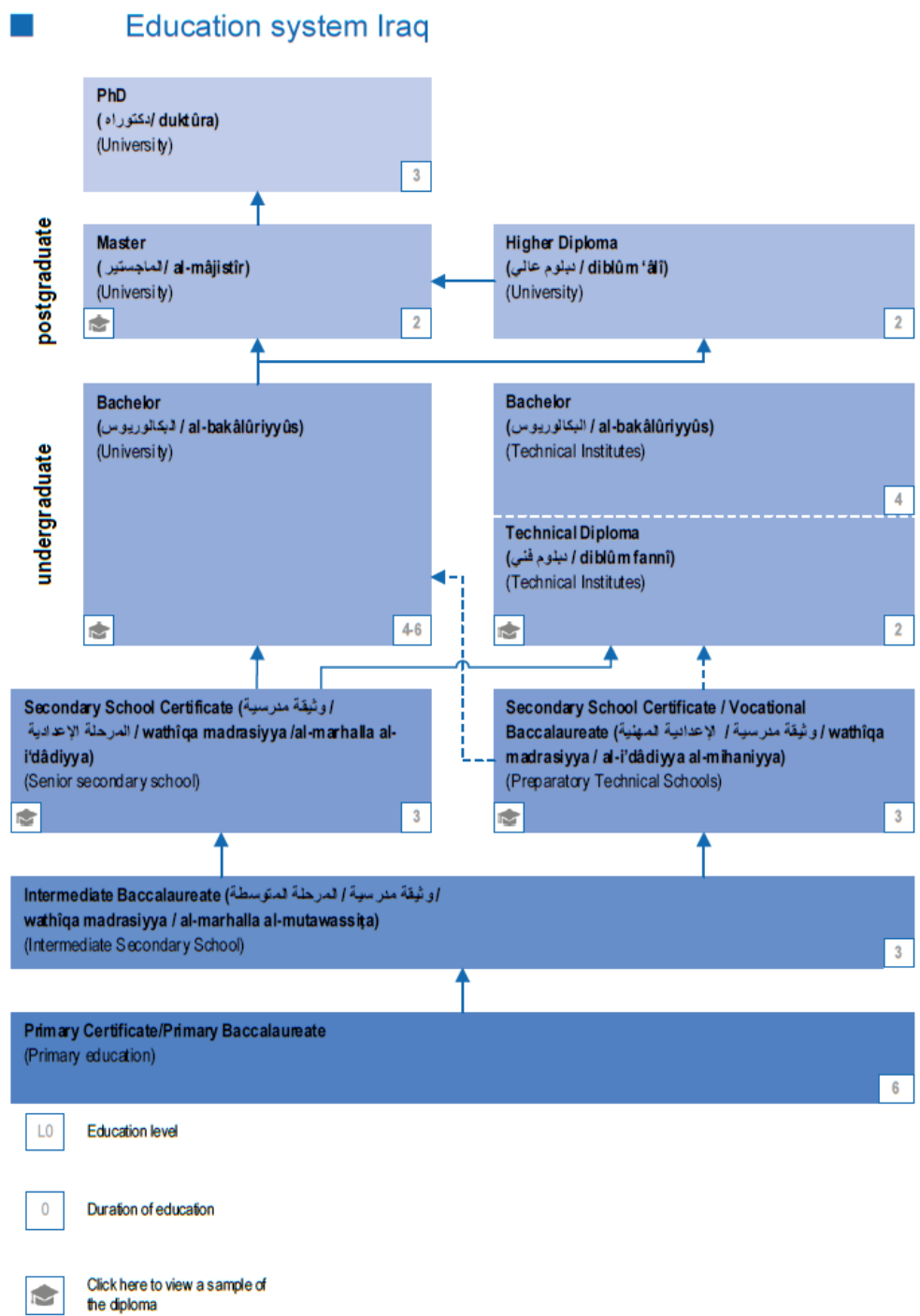
KUVIO 4. Suomen koulutusjärjestelmä (Opetushallitus 2017, 3)

Jotta saataisiin selville, millaisia valmiuksia ja halukkuuksia suomalaisilla koulutussektoritoimijoilla on hauraiden alueiden koulutuksen kehittämiseen, hankkeessa lähetettiin kysely (ks. liite 3) isolle joukolla koulutustoimijoita, joiden lähialueilla sijaitsee vastaanottokeskus. Koulutustoimijat olivat sekä ammatilliselta toiselta asteelta että ammattikorkeakoulusektorilta. Vastauksia saimme 6 kappaletta. Vastajista viisi edusti ammatillista toista astetta ja yksi ammattikorkeakouluja. Tämän kyselyn perusteella tehtiin muutamia tarkentavia haastatteluja koulutustoimijan kanssa.

Alkuperäisessä, e-lomakkeella tehdyssä kyselyssä eri koulutustoimijoilta kysyttiin heidän halukkuuttaan ja valmiuksiaan toimia hauraiden alueiden, tässä tapauksessa erityisesti Irakin, koulutusjärjestelmän kehittämistyössä ja / tai opetussuunnitelmatyössä. Vastausten perusteella voidaan todeta, että ainakaan tällä hetkellä suomalaisilla koulutussektorin toimijoilla ei ole valmiina suunnitelmia tai strategioita, miten suomalaiset koulutustoimijat voisivat tukea hauraiden alueiden koulutusjärjestelmien kehittämistä. Kaikki kyselyyn vastanneet organisaatiot olivat kiinnostuneita osallistumaan turvapaikanhakijoiden paluuta tukevan koulutusprosessin luomiseen ja vain 1 toimija mainitsi, että heillä on jo tämän tyyppistä toimintaa käynnissä. Vastaajaorganisaatioista 2 mainitsi, että he työskentelevät jo turvapaikanhakijoiden koulutuksen parissa, sillä heillä on opiskelijoina myös turvapaikanhakijoita. Kysyttäessä voisiko Suomessa aloitetut opinnot saattaa loppuun Irakissa paluun jälkeen, koulutustoimijat pitivät tätä mahdollisena. Haasteina tutkinnon loppuunsaattamisesta paluun jälkeen vastaajat näkivät muun muassa luotettavien kumppaneiden löytymisen, tutkintojen vastaavuuden puutteen, sekä tällaisen toiminnan riittävän rahoituksen. Kaikki vastanneet organisaatiot kertoivat odottavansa mielenkiinnolla tämän AMAL-selvityshankkeen tuloksia.

3. IRAKIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN JA ALUEELLISTEN ELINKEINOJEN ERITYISPIIRTEISTÄ

3.1 Irakin koulutusjärjestelmästä

KUVIO 5. Irakin koulutusjärjestelmä (EP-Nuffic 2015, 3)

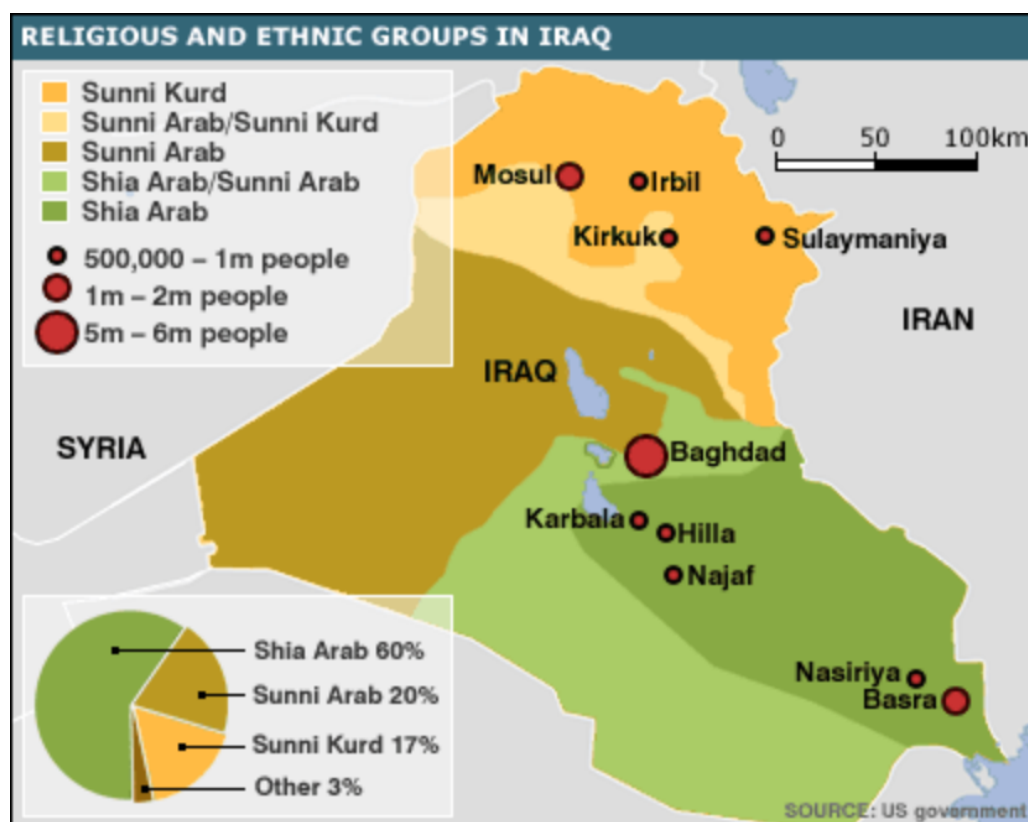
Suomen ja Irakin koulujärjestelmien vertailu on periaatteessa verrattain helppoa (vrt. kuviot 4 ja 5). Tästä voitaneen todeta, että Irakissa koulu aloitetaan kuusivuotiaana, ja ikään kuin alakoulu (Primary Education) kestää kuusi vuotta. Yläastetta vastaava taso kestää kolme vuotta. Tästä voidaan päätellä, että peruskoulutaso on molemmissa maissa yhtä pitkä. Yhdenmukaisesti tämän jälkeen on molemmissa maissa valittavana lukiota vastaava (Senior Secondary School, joka kurdialueella on nimetty Baccalaureate Certificate) tai ammattikoulua vastaava (Preparatory Technical School). Jälkimmäisestä voi jatkaa ammatillisella puolella kaksi vuotta kestävään Technical Diplomaan johtavaan koulutukseen ja edelleen täältä jatkaa neljävuotiseen Bachelor-tutkintoon, joka suoritetaan Technical Instituutissa. Tämän tien valinneet eivät voi jatkaa Masters-tutkintoon. Mikäli teknisestä suuntautuva opiskelija haluaa suorittaa Bachelor-tutkinnon jälkeen Masters-tutkinnon ja edelleen tohtorin tutkinnon, tulee hänen valita peruskoulun jälkeen lukion sijaan Preparatory Technical School. Siellä hänen tulee opiskella kolme vuotta, jonka jälkeen hän hakeutuu yliopistoon (eikä Technical Insituutiin). Yhteenvetona voidaan todeta, kuten yllä kuvattiin, että Irakissa on kahdenlaisia korkeamman asteen instituutioita tekniset instituutiot ja yliopisto. (EP NUFFIC, 2015.)

Hallitus on merkittävä tekijä koulutuksen kehittämisessä Irakissa. Ministry of Education (Opetusministeriö) vastaa alemmista koulutusasteista (pre-school, primary and secondary education) ja korkeampi aste on Ministry of Higher Education and Scientific Researchin (Korkeakouluministeriö) alaisuudessa. Tampereella järjestetyssä seminaarissa (ks. luku 4.1) opittiin, että Irakissa Elementary -tason koulutukseen menee/koulutuksessa on n. 85 % nuorista ja keskiasteelle (Intermediate) menee noin 37 % nuorista. Tekninen koulutus on noin 48 % korkeammasta koulutuksesta. Tämä on melko suuri ero Suomen ja Irakin välillä, joten tämä on huomioitava turvapaikanhakijoiden opintopolkujen suunnittelussa.

Irakissa on sekä julkisia että yksityisiä yliopistoja. Yksityiset yliopistot syntyivät 1980 luvulla. Suurimman osan näistä on akkreditoinut Ministry of Higher Education and Scientific Research. Näiden ohjelmien opetussuunnitelmat on voimakkaasti keskitetty. Yliopistotasolla suoritetaan maksimissaan 8 kurssia vuodessa. Tämä tekee 35 opintopistettä vuodessa. Suomessa kursseja tehdään enemmän ja suositus tukien saamiseen on 55 opintopistettä vuodessa. Mitä ilmeisemmin yliopistotutkinnon opintopisteet lasketaan näissä maissa eri tavoin. Tämä on huomioitava turvapaikanhakijoiden opintopolun suunnittelussa. Irakilaiset koulutusorganisaatiot ovat eri tutkintoasteilla myös tarkkoja opintomenestyksestä tutkinnon saamiseksi sekä jatko paikan saannin edellytykseksi. (EP NUFFIC, 2015.)

3.2 Alueellisista elinkeinoista

Irak on alueellisesti Suomea noin kolmanneksen suurempi (Irak 430 000 neliökilometriä, Suomi 338 448 neliökilometriä). Irakin väkiluku on noin 38 miljoonaa. Irakin pääkaupungissa Bagdadissa asuu noin 6 miljoonaa ihmistä. Muita suuria kaupunkeja ovat muun muassa Basra ja Mosul. Väestö jakautuu pääosin kolmeen ryhmään kielen ja uskonnon perusteella; kaksi kolmannelle on arabeja, loput kurdeja. Suurin osa arabeista on shiamuslimeja, mutta sunnimuslimeja on noin kolmannes koko väestöstä. (Ks. kuvio 6.) (BBC:n internetsivut 2017, Religious and ethnic groups in Iraq.)

KUVIO 6. Irakin uskonnolliset ja etniset ryhmät (BBC:n internetsivut 2017, Religious and ethnic groups in Iraq)

Irakin elinkeinorakenne muodostuu palveluista (49,3 % BKT:sta), teollisuudesta (45,1 % BKT:sta) ja maataloudesta (5,7 % BKT:sta). Maan viennin arvosta 84 % on öljytuloja ja Irak onkin maailman neljänneksi suurin ja tärkeä öljyntuottajamaa. Viennistä noin puolet viedään Yhdysvaltoihin. Irakin muut merkittävät luonnonvarat ovat maakaasu, fosfaatti ja rikki. Basran alueella on öljyä, joka vaikuttaa merkittävästi alueen elinkeinorakenteeseen, kuten koulutukseen. Alueella toimii Basra University of

Oil and Gas (BUOG). Tämä on Irakin ensimmäinen julkinen yliopisto, joka erikoistuu öljyyn ja kaasuun. BUOG toimii Higher Education and Scientific Research Order ministeriön alaisuudessa. Vuosia jatkunut sota (Irakin sota 2003–2010) on heikentänyt sekä sosiaalista että teknistä infrastruktuuria. Tämä luo omat haasteensa niin Irakin kehittymiselle kuin mahdollisille koulutukseen liittyville yhteistyömahdollisuuksille.

3.3 Yleistä koulutuksesta Irakissa ja turvapaikanhakijoiden koulutustarpeesta

Ministeriöt kontrolloivat koulutuksen määrää ja laatua sekä esimerkiksi opintosuunnitelmia Irakissa. Yhtenä isona ongelmana voidaan kuitenkin nähdä, että Irakissa erilaisia diplomeja ja tutkintotodistuksia on mahdollista ostaa. Koulutusalat joille turvapaikanhakijoiden keskuudessa olisi tarvetta, ovat koulutussektori, (opettajuus), ICT-ala, sosiaali- ja terveysala, rakentaminen sekä teknologia ja tekniset aineet. Ammatit valtionhallinnon parissa, kuten poliisi tai sotilas ovat Irakissa suosittuja, koska valtio maksaa eläkettä, jota ei yksityisellä sektorilla saa.

Tampereella järjestetyssä seminaarissa (ks. tarkemmin luku 4.1) saatiin kuulla, että yrittäjien ja koulutusinstituutioiden välillä olevat linkit ovat heikkoja, joka on johtanut siihen, että koulutusalat ovat jäljessä työelämän tarpeista sekä teknisellä että ammatillisella tasolla. Toisaalta taas Irakin ammatilliselle koulutusjärjestelmälle on edelleen melko tunnusomaista kisällijärjestelmä joillain aloilla, kuten esimerkiksi palvelualalla. Seminaarissa esitelty Irakin visio 2020 korostaa ammatillisten koulutusalojen merkitystä yhteisön kehittämisessä. Tämä visio perustuu innovaatioihin, jotka johtavat työmarkkinat vastuullisesti ja kokonaisvaltaisesti vastaamaan Irakin perustarpeita. Teknisellä koulutuksella on merkittävä rooli, jotta Irakin visio 2020 toteutuu. Irakissa on ammatilliseen koulutukseen liittyvä EU-projekti käynnissä vuosina 2016–2018. Projektin tarkoituksena on muun muassa luoda viitekehys Irakin koulutuksen laatukriteereille, tutkia Irakin työvoimaa ja mitä työvoimatarpeita on olemassa, luoda ja kehittää urakeskuksia ammatilliselle ja tekniselle koulutukselle sekä edistää ammatillisen ja teknisen koulutuksen sidosryhmien valmiuksia ja osaamista.

4. YHTEISTYÖSEMINAARI & KUMPPANUUS- VERKOSTO

Hankkeessa järjestettiin yhteistyöseminaari Tampereella 30.10.2017 Tampereen ammattikorkeakoulussa, TAMKissa. Seminaariin pyrittiin kutsumaan laajasti koulutustoimijoita sekä Suomesta että Irakista. Suomesta seminaariin osallistui muun muassa Maahanmuuttoviraston, SPR:n ja IOMin edustaja, kun taas Irakista paikalle saatiin edustaja korkeakouluministeriöstä (Iraq Ministry of Higher Education and Scientific Research) sekä Duhokin ja Basran yliopistoista.

4.1 Seminaari

Yhteistyöseminaarissa suomalaiset toimijat esittelivät Suomen koulutusjärjestelmää sekä TAMKia ja irakilaiset toimijat puolestaan Irakin koulutusjärjestelmää. Workshopissa osallistujille esiteltiin turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskusten työntekijöiden keskuudessa tehtyjä kyselyjä ja haastatteluja (ks. luku 1), keskusteltiin laajasti turvapaikanhakijoiden ja palaavien tilanteesta, Irakin olosuhteista, erityisesti elinkeinoelämän ja työllisyyden näkökulmasta sekä mahdollisista turvapaikanhakijoille koulutettavista tiedoista ja taidoista, joista olisi hyötyä heille palatessaan takaisin Irakiin (ks. liite 4).

Pienryhmissä ja koko osallistujajoukolla käydyissä keskusteluissa hahmoteltiin tarpeellisiksi tiedoiksi ja taidoiksi oppia erityisesti seuraavilta osa-alueilta: IT-aidot, englanninkielen taito, tiimityöskentelytaidot, vuorovaikutustaidot (soft skills) sekä yrittäjyys- ja liiketoimintataidot, mutta myöskin palvelu-alaan, kuten hotelli- ja ravintola-alaan sekä kauneusalaan liittyvät taidot. Moni irakilainen toimija koki, että pienet yksittäiset kurssit eivät olisi riittäviä vaan palaavan irakilaisen olisi hyvä saada Suomesta tutkinto tai edes jokin tutkinnon osa. Sellainen käsitys kuitenkin jäi, että todistuksia ja sertifiikaatteja Irakissa arvostetaan, joten saadusta koulutuksesta riippumatta olisi tärkeää, että siitä jää mustaa valkoisella. Keskusteluissa nousi myös esiin, että irakilaiset korkeakoulut eivät ilmeisesti hyväksy verkossa tehtyjä tutkintoja, joten tämä on hyvä pitää mielessä mahdollisia yhteistyön muotoja suunniteltaessa.

Yksi ryhmä myös kehitti konkreettisen konseptin, jossa olisi kolme eritasoista mahdollisuutta tukea turvapaikanhakijaa, joka palaisi vapaaehtoisesti kotimaahansa. Ensimmäinen vaihtoehto on, että turvapaikanhakija opiskelee kaksi vuotta englanninkieltä ja ICT-taitoja, jonka jälkeen hän palaa Irakiin. Toisessa vaihtoehdossa turvapaikanhakija saa samoista aiheista koulutusta yhden vuoden ajan ja palatessaan hän saa 2 500 euroa. Kolmannessa vaihtoehdossa turvapaikanhakija opiskelee vain kuusi

kuukautta englantia ja ICT-taitoja, mutta saa 5 000 euroa palatessaan kotimaahansa. Kaikissa vaihtoehdoissa turvapaikanhakija saisi jonkinlaisen sertifiikaatin tai todistuksen Suomessa opiskelemistaan asioista.

Keskusteluissa esitettiin huoli, että kaikista maista palaavien turvapaikanhakijoiden vapaaehtoisen paluun tukipaketti ei irakilaiden toimijoiden tietojen mukaan aina ole saavuttanut kohdettaan. Myös-kin vapaaehtoisessa paluussa saatavaa rahasummaa (käteisenä 1 500 € tai hyödyketukena 2 500 €) pidettiin aivan liian pienenä. Kauanko tuolla summalla Irakiin palaava henkilö tulee toimeen, riippuu luonnollisesti siitä, että palaako hän asumaan perheensä kanssa vai asuuko hän yksin tai millainen tukiverkosto hänellä muuten on. Palaavien tilanne nähtiin ongelmalliseksi myös siitä näkökulmasta, että yhteiskunta ei suhtaudu palaaviin ihmisiin kovin suopeasti varsinkaan, jos he palaavat tyhjin käsin eli esimerkiksi ilman tutkintoa, rahaa tai jonkinlaista "projektia". Se, että Irakissa ei juuri tai olleenkaan rajoiteta yrittäjyyttä, johtaa siihen, että kilpailu markkinoista on todella kovaa. Myöskään työpaikkoja julkisella sektorilla ei nähty olevan paljoa. Oppisopimusjärjestelmä ja työharjoittelu koettiin mielenkiintoisena konseptina, jonka yhteistoimintamahdollisuuksia on hyvä selvittää tulevaisuudessa.

Keskusteluissa nousi esiin Irakin heikko verkkoinfrastruktuuri, joka aiheuttaa tiettyjä reunaehtoja mahdollisille yhteistyön muodoille. Kun tietoverkko ei ole kattava ja tietoteknisten laitteiden käyttö ei ole toimintavarmaa eikä riittävän nopeaa, asettaa se esimerkiksi mobiilioppimisen tai erilaiset verkkooppimisalustat haastavaan asemaan. Jos esimerkiksi turvapaikanhakija aloittaa Suomessa jonkin opintokokonaisuuden tai kurssin, voi hänen kielteisen turvapaikkapäätöksen saadessaan olla hyvin vaikea saattaa opiskelu loppuun Irakissa, vaikka hänen henkilökohtaiset tietotekniset ja oppimistaidot siihen hyvin riittäisivätkin.

AMAL-hankkeen nähtiin avanneen ovia rakenteelliseen yhteistyöhön ja luoneen mahdollisuuksia yhteistyöhön useilla eri alueilla. Yhteistyön aloittaminen toden teolla ja jatkaminen tällaisen kevyen aloituksen jälkeen nähtiin tärkeänä. Yhteistyötä pitäisi olla riittävän paljon, jotta voidaan tarkemmin tarkastella mitä yhteistä molemmilla järjestelmillä on ja minkälaisia yhteyksiä niiden välille voidaan luoda. Mahdolliset ja parhaat yhteistyötahot ja -tasot (ammattikoulutaso, kuntataso, jne.) riippuvat luonnollisesti tehtävän yhteistyön muodoista ja intensiteetistä. Kulttuurierot nousivat keskusteluissa usein esille. Irakilaiset huomauttivat muun muassa, että Irakissa koulunkäynnillä ja tutkinnoilla ei ole niin suurta merkitystä kuin esimerkiksi Suomessa. Irakissa voi perustaa esimerkiksi autokorjaamon tai muun yrityksen ilman koulutusta tai lupia, kun taas Suomessa tarvitaan pitkä koulutus ja todistus siviilivoiman työhön.

4.2 Vierailut

Seminaariin osallistuneet irakilaiset koulutustoimijat vierailivat myös erilaisissa hankkeen tavoitteelle tarkoituksenmukaisissa kohteissa. Näitä olivat SPR:n vastaanottokeskus ja SASKY koulutuskuntayhtymä Mänttä-Vilppulassa sekä Maahanmuuttovirasto ja Helsinki Business College Helsingissä.

SPR:n Mänttä-Vilppulan vastaanottokeskuksessa vieraille esiteltiin fasilitetteja, kerrottiin turvapaikanhakijoiden opintotoiminnasta vastaanottokeskuksessa ja lisäksi vieraat pääsivät keskustelemaan kahden turvapaikanhakijan kanssa, joiden kanssa keskustelu olikin vilkasta ja mielenkiintoista. Vierailulla opittiin, että turvapaikanhakijat saavat vastaanottorahaa, sosiaalipalveluita sekä sairaanhoitoa akuutteihin ja hengenvaarallisiin tilanteisiin. Turvapaikanhakijoille järjestetään työ- tai opintotoimintaa vastaanottolain mukaisesti. Kielen ja kulttuurin opiskelua on jokaisella opintotoiminnan valinnella pääsääntöisesti viikossa 5 tuntia. Turvapaikanhakijoiden tulee opiskella niin kauan kuin he ovat hakuprosessissa. Opetuksen tavoitteena on turvapaikanhakijan toimintakyvyn ylläpito ja aktivointi. On myös mahdollista, että turvapaikanhakijat siirtyvät vastaanottokeskuksista ammattikouluihin esimerkiksi SASKY:yn opiskelemaan. Vastaanottokeskuksen koulussa on 8 eri tasoista kurssia ja ne suoritettuaan turvapaikanhakijat ovat valmiita siirtymään ammattikouluun yleensä ensin valmistavaan opetukseen.

SASKY koulutuskuntayhtymässä vieraat saivat esityksen sekä koulutuskuntayhtymästä että tarkemmin Mäntän seudun koulutuskeskuksesta. Mäntän seudulla koulutettavat alat ja oppiaineet saivat keskustelun käymään kuumana ja yhteistyön mahdollisuuksia ideoitiin paikoitellen lennokkaastikin. Erityisesti IT-koulutus, joka on mahdollista suorittaa verkossakin, herätti kovasti kiinnostusta. Metalliala sekä ravintola-ala koettiin myöskin melko potentiaalisina yhteistyön alueina, koska kielitaidon vaatimusta ei nähty niin suurena, kun taitoja voidaan opettaa melko käytännönläheisesti. Eräs ilmoille heitetty idea oli, että koulutus olisi hyvä järjestää englanniksi tai arabiaksi ja että Irakista voisi tulla opettajia Suomeen esimerkiksi kuudeksi kuukaudeksi opettamaan turvapaikanhakijoita, jonka jälkeen turvapaikanhakijoilla olisi paremmat mahdollisuudet palata takaisin Irakiin.

Toisena vierailupäivänä irakilaisten toimijoiden kanssa käytiin Maahanmuuttoviraston Helsingin toimipisteessä, jossa saatiin kuulla tarkemmin Maahanmuuttoviraston toiminnasta sekä IOMin toteuttamasta vapaaehtoisen paluun järjestelmästä. Myös tällä vierailulla keskustelu oli paikoin hyvin intensiivistä. Keskusteluissa nostettiin esiin, että Irakiin palaaville turvapaikanhakijoille tulisi onnistua luomaan ”ylpeä” paluu. Tämä tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakijoiden olisi hyvä saada jotain hyötyä Suomessa vietetystä ajasta ja heidän paluunsa olisi parhaimmillaan vapaaehtoista. Tällainen hyöty voi olla opiskeleminen, rahan tienäminen tai jokin muu lisäarvo. Yhtenä konkreettisena huomiona

esitettiin, että Suomessa annettava koulutus voisi olla pohjaa antavaa (ns. pre-specialization) ja luonteeltaan teknistä ja käytännönläheistä harjoittelua, jolloin myös sellaiset turvapaikanhakijat, joilla ei ole tarpeeksi kielitaitoa, pystyisivät ottamaan osaa tällaiseen koulutukseen. Lopputulemana näistä keskusteluista nousi esiin, että turvapaikanhakijoille pitäisi onnistua antamaan jokin syy palata, jokinlaiset sertifikaatit tai todistukset nähdään tärkeinä, yritysten kontaktointi koetaan olennaisena ja IT-taitojen sekä englanninkielen taidon opetus nähdään hyvänä lähtökohtana palaaville turvapaikanhakijoille.

Myös Helsinki Business Collegessa saatiin tietoa organisaation taustasta ja toiminnasta, muun muassa heidän englanninkielisistä koulutusohjelmista. Erityisesti englanniksi järjestettävä ICT-koulutus herätti irakilaiden toimijoiden keskuudessa suuren mielenkiinnon. Irakilaisten toimijoiden keskuudesta yhtenä ideana nostettiin esiin, että turvapaikanhakijat voisivat opiskella ensiksi vastaanottokeskuksessa riittävät englanninkielen taidot ja sen jälkeen siirtyä opiskelemaan Helsinki Business Collegeen esimerkiksi juuri ICT:tä. Keskusteluissa myös eräs irakilainen toimija huomautti, että suomalainen ja irakilainen koulutusjärjestelmä ovat keskenään hyvin samankaltaiset, joten hyvät lähtökohdat yhteistyölle on (vrt. luku 3.1).

4.3 Kumppanuusverkosto

Irakiin oltiin yhteydessä useiden tahojen muun muassa koulutusorganisaatioiden, suurlähetystöjen, irakilaiden opiskelijoiden, irakilaiden pakolaisten sekä Irakista jo 20 vuotta sitten Suomeen asettuneiden verkostojen kautta. Seminaariin saatujen irakilaiden toimijoiden lisäksi (ks. luku 4) yhteyksiä luotiin useisiin muihin toimijoihin. Muun muassa United Nations Development Programmen (UNDP) edustajalta saatiin yhteystietolista sekä Basran että Bagdadin alueella toimivista merkittävistä ammatillisista kouluista ja instituuteista. Useisiin listalla oleviin toimijoihin oltiin alustavasti yhteydessä, mutta erittäin tiukan aikataulun puitteissa ketään heistä ei saatu osallistumaan seminaariin. Saatu yhteystietolista toimii kuitenkin jatkossa hyvänä pohjana, kun pyritään suunnittelemaan ja luomaan mahdollisia opintopolkuja Irakiin palaaville turvapaikanhakijoille. Myös kyselyyn vastanneilta turvapaikanhakijoilta saatiin joitain kontaktitahoja irakilaiseen yliopistoon.

Kumppanuusverkoston luonti onnistui haastaviin olosuhteisiin nähden hyvin. Osa suomalaista koulutustoimijoista osoitti kiinnostusta turvapaikanhakijoiden ja Irakin koulutustoimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaan, mutta osa suomalaisista toimijoista suhtautui hieman varauksellisesti ja nosti esiin muun muassa huolen luotettavien yhteistyökumppaneiden löytymisestä.

Hankkeen tiimoilta pidettiin tiiviisti yhteyttä sekä Irakin Suomen-suurlähettilääseen että Suomen Irakin-suurlähettilääseen ja heiltä saatu apu ja yhteydet ovat olleet todella tärkeitä sekä onnistuneen seminaarin että tulevien yhteistyömahdollisuuksien kannalta. Myös useisiin ministeriöihin (Sisäministeriö, Ulkoministeriö, Opetus- ja kulttuuriministeriö) sekä OPH:hon oltiin hankkeen aikana yhteydessä, joten yhteydet myös ko. toimijoihin on avattu ja aihe saatettu heidänkin tietoisuuteen. Kiinnostusta esiselvityshankkeen aihepiiristä vaikutti olevan laajasti.

Hankkeen ohjausryhmässä mukana olleet tahot (Migri, TEM, SPR, Suomen World Vision, IOM, SIMHE-Metropolia) ovat luonnollisesti olennainen osa luotua kumppanuusverkostoa. Muista potentiaalisista kumppanuusverkoston jäsenistä voidaan mainita CMI, Helsinki Business College, SASKY, Tavastia, Stadin ammattiopisto, Metropolia sekä Haaga-Helia.

5. YHTEENVETO

Esiselvityksessä havaittiin, että kiinnostusta ja tahtotilaa yhteistyön tekemiseen sekä hauraiden alueiden kehittämiseen löytyy sekä irakilaisilta että suomalaisilta koulutustoimijoilta. Selvää oli myös, että varsinaisten yhteistyömuotojen löytäminen ei tule olemaan ongelmaton. Irakin turbulentti toimintaympäristö yhdistettynä kulttuurieroihin sekä kielimuuriin tuo omat haasteensa mahdollisille yhteistyömuodoille.

Jotta paluuprosessi voi toimia hyvin ja laadukkaasti, siihen täytyy löytää uusia keinoja. Selvityshankkeemme tuloksena voidaan suositella koulutuspolkua yhtenä keinona edelleen kehittää laadukkaampaa paluujärjestelmää. Yhteistyössä irakilaisten toimijoiden kanssa, hankkeessa kehitettiin lukuisia käytännöllisiä ideoita laadukasta paluuta tukemaan.

Kuten luvuissa 3 ja 4 esiteltiin, selvityksessä nousi esiin, että turvapaikanhakijoiden tärkeimmät koulukselliset ja ammatilliset tarpeet sijoittuvat IT-, sosiaali- ja terveys-, rakentaminen ja teknologia sekä koulutuslalle ja englanninkielen ja soft skills -taitoihin. Kaiken kaikkiaan erityisesti irakilaiset toimijat kokivat, että mitä enemmän koulutusta turvapaikanhakijoiden on mahdollista saada sen parempi. Myös turvapaikanhakijoiden keskuudessa opiskeluinto vaikutti olevan suurta. Lähtökohdat huomioon ottaen potentiaalisena vaihtoehtona nähtiin, että Suomessa annettava koulutus voisi olla pohjaa antavaa (pre-specialization) ja luonteeltaan teknistä ja käytännönläheistä. Myöskin yksi vaihtoehto voisi olla, että vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijoille koulutettaisiin ensiksi riittävät englanninkielen taidot, jonka jälkeen he siirtyisivät opiskelemaan jotain alaa tai joitain kursseja esimerkiksi ammattikouluun. Tällaisessa tapauksessa tietenkin herää kysymys, että miten ja kuka opiskelut esimerkiksi ammattikoulussa rahoittaisi.

Sekä tämän hankkeen selvityksen että aikaisempien tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että opetus suunnitelmien kehittäminen voisi olla yksi potentiaalinen yhteistyön mahdollisuus. Koulutuksen yhteys työelämään ei Irakissa ole tällä hetkellä kovinkaan suurta, joten benchmarkkaaminen ja yhteistyön tekeminen tällä saralla voisi luoda irakilaiselle koulutussektorille kehittymisen mahdollisuuksia. Oppisopimusjärjestelmän ja työharjoittelun tuominen osaksi irakilaista koulutusjärjestelmää voisi olla hyvä tapa kehittää sitä.

Hankkeeseen saatiin näkökulmaa niin turvapaikanhakijoilta, suomalaisilta koulutus- ja muilta toimijoilta sekä irakilaisilta toimijoilta. Tavoitteena ollut seminaari järjestettiin ja kumppanuusverkosto saatiin alulle. Järjestetyssä seminaarissa opittiin, että yhdessä käyty keskustelu ja yhteisen ymmärryksen luominen ovat hyviä tapoja lähestyä käsillä olevia haasteita. Kulttuurierot ovat melko suuret ja väärinkäsitysten mahdollisuudet tämänkaltaisessa toiminnassa ovat yleisiä. Seminaarissa myös havaittiin, että Irakin yhteiskunnan ja elinkeinoelämän tarpeet ovat moninaiset eikä vain yhteen alaan

liittyvää valmennustarvetta ole. Yhteistyön kannalta tärkeäksi nähtiin yhteisen ymmärryksen ja tahtotilan löytyminen ammattikoulutasolla Suomessa ja Irakissa. Yhteyksien luominen ja vakiinnuttaminen erityisesti Irakiin on hidasta, joten jotta yhteistyö ja kumppanuusverkosto voidaan saada riittävän laajaksi ja vaikuttavaksi, tarvitaan selvästi enemmän sekä aikaa että erilaisia yhteistyön mahdollisuuksia, mutta nyt työ on käynnistetty.

LÄHTEET

- BBC:n internetsivut 2017: Religious and ethnic groups in Iraq, viitattu 12.11.2017, http://news.bbc.co.uk/1/hi/shared/spl/hi/in_depth/post_saddam_iraq/img/religious_map416.gif
- EP-Nuffic 2015: Education system Iraq - The Iraqi education system described and compared with the Dutch system, viitattu 13.11.2017, <https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-iraq.pdf>
- Opetushallitus 2017: Education in Finland series: Finnish education in a nutshell, viitattu 13.11.2017, http://www.oph.fi/download/146428_Finnish_Education_in_a_Nutshell.pdf
- Rontu, K. & Ruunaniemi, K. 2013: Vastaanottokusten opintotoiminnan suunnitelma, viitattu 13.11.2017, <https://rednet.punainenristi.fi/sites/rednet.mearra.com/files/tiedostolaukset/Opintotoiminnan%20suunnitelma.pdf>

LIITTEET

Liite 1: Kyselyn kysymykset, turvapaikanhakijat

Taustakysymykset:	
1. Sukupuoli	
2. Ikä	
3. Mistä päin Irakia tulee (kartta)	
4. Onko shiia, sunni, kurdi vai kristitty?	
5. Koulutustausta	
6. Työtausta	
Kysymykset:	
1. Jos Irakissa tilanne rauhoittuu ja sinne palaa rauha ja tasapaino, harkitsisitko paluuta?	
2. Mitä työtä haluaisit Irakissa tehdä?	<ul style="list-style-type: none">• Rakentaminen ja tekniikka• Sosiaali- ja terveysala esimerkiksi sairaanhoito, sosiaalityö, nuorisotyö• Opetusala• ICT Tarkenna ole hyvä:
3. Mitä koulutusta haaveesi vaatii?	
4. Kuinka monta vuotta koulua olisit valmis käymään haaveesi eteen?	
5. Kummasta tutkinnosta näet, että sinulle olisi enemmän hyötyä, irakilaisesta vai suomalaisesta tutkinnosta?	
6. Mikä oli parasta irakilaisessa koulutuksessa?	
7. Mikä oli parasta suomalaisessa koulutuksessa?	
8. Mikä oli huonointa irakilaisessa koulutuksessa?	
9. Mikä oli huonointa suomalaisessa koulutuksessa?	

Liite 2: Haastattelukysymykset, turvapaikanhakijoiden opettajat ja vastaanottokeskuksien työntekijät

1. Oletteko huomanneet joitain erityispiirteitä irakilais-ten opiskelijoiden opettamisessa ja oppimisessa?	
2. Mitä tulisi ottaa huomioon opetuksen suunnitte-lussa?	
3. Mikä näkemyksenne mukaan on suurin haaste iraki-laisten opiskelijoiden opintomenestyksessä Suomessa?	
4. Oletteko huomanneet joitain erityisosaamisia iraki-laisissa opiskelijoissa?	
5. Näkisittekö hyödyllisenä sen ajatuksen pitä-mistä opetuksen taustalla, että Irakiin on joku päivä mahdollista palata sankoin joukoin? Jos näkisitte, niin miten se onnistuisi?	

Liite 3: Kyselyn kysymykset, suomalaiset koulutussektoritoimijat

Selvityskysely koulutusorganisaation kiinnostuksesta osallistua AMAL-hankkeeseen

AMAL- on Tampereen ammattikorkeakoulun koordinoima selvityshanke, jossa syksyn 2017 aikana kartoitetaan suomalaisten koulutusta tarjoavien organisaatioiden halukkuutta osallistua lähivuosina Suomeen saapuneiden irakilaisien turvapaikanhakijoiden paluuta edistävien koulutuspolkujen luomiseen.

Taustatiedot

Organisaation nimi

Vastaajan nimi ja rooli organisaatiossa sekä puhelinnumero

Kysymykset

Onko organisaatiollanne jo olemassa olevia kehityshankkeita tai suunnitelmia liittyen hauraiden valtioiden (fragile states) koulutuksen kehittämiseen?

Jos on, niin millaisia (toimintamallit, staregiat)?

Onko organisaatiollanne kiinnostusta ja/tai mahdollisuutta osallistua kehittämishankkeeseen, jonka tavoitteena on Irakiin suuntautuva koulutuksen kehittäminen ja opetussuunnitelmatyö?

Onko organisaatiollanne kiinnostusta luoda turvapaikanhakijoiden paluuta tukevaa koulutusprosessia?

Näettekö mahdollisena sen, että Suomessa aloitettu tutkinto voitaisiin saattaa loppuun Irakissa kotimaahan paluun jälkeen?

Jos kyllä, niin minkälaisia toimenpiteitä koulutuksen järjestäjältä vaadittaisiin?

Millaisia haasteita näkisitte tutkinnon loppuunsaattamisessa loppuun Irakissa?

Olisiko organisaationne kiinnostunut osallistumaan AMAL-hankkeen seuraavaan vaiheeseen, jossa on tarkoitus kehittää ja pilaoida paluuta tukevia koulutuspolkuja yhdessä irakilaisien toimijoiden kanssa?

Jos kyllä, niin minkälaisessa roolissa

- Hankekumppanina
- Yhteistyökumppanina
- Osallistumalla pilotointivaiheeseen ja / tai kyselyihin ja selvityksiin
- Seuraamalla hankkeen etenemistä

Liite 4: Tampereella 30.10.2017 järjestetyn seminaarin workshopin antia

